

Onderzoeksprogramma Coherent Privaatrecht *Coherent Private Law Research Program*

Jaarbericht 2022 | *Annual Update 2022*

Universiteit
Leiden
Rechtsgeleerdheid

Bij ons leer je de wereld kennen

Jaarbericht 2022 | *Annual Update 2022*

Onderzoeksprogramma Coherent Privaatrecht
Coherent Private Law Research Program

**Universiteit
Leiden**
Rechtsgeleerdheid

Inleiding

Beste lezer,

Voor u ziet u het Jaarbericht 2022 van het onderzoeksprogramma [Coherent Privaatrecht](#) van de Leidse rechtenfaculteit. In dit programma wordt onderzoek gedaan rondom privaatrechtelijk relevante thema's. Dat onderzoek is maatschappelijk, theoretisch en praktisch van belang.

In dit jaarbericht hebben we voor u een overzicht opgenomen van bijzondere gebeurtenissen, promoties, oraties, publicaties, congressen, lezingen, advisering, commissiewerk en overig nieuws.

We hopen dat het jaarbericht u een inkijkje geeft in wat we zoal hebben gedaan in 2022.

Tycho de Graaf, coordinator

Introduction

Dear reader,

We proudly present the Annual Update 2022 of the [Coherent Private Law](#) Research Program. This research program at Leiden Law School focuses on themes relevant to private law with societal, theoretical and practical implications.

In this Annual Update we present an overview of significant events, PhD ceremonies, inaugural lectures, publications, conferences, talks, consultancy, committee work and other news.

We hope that you will enjoy our update and that it will give you a flavour of the activities we conducted in 2022.

Tycho de Graaf, coordinator

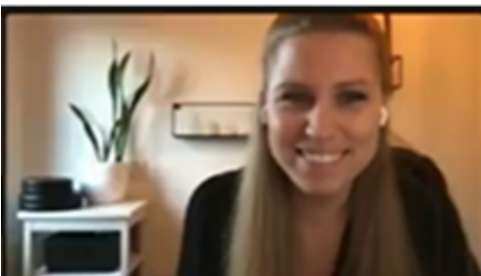
Inhoud | Contents

Inleiding.....	3
<i>Introduction</i>	3
Inhoud <i>Contents</i>	4
Uitgelichte Gebeurtenissen <i>Highlighted Events</i>	5
Promoties en oraties <i>Phd Vivis Vocibus and inaugural lectures</i>	22
Georganiseerde congressen en lezingen <i>Organised Events</i>	30
Publicaties uitgelicht <i>Publications highlighted</i>	41
Wetenschappelijke publicaties <i>Scholarly publications</i>	50
Advisering, Subsidies, Commissiewerk <i>Consultancy, Grants, Committee Work</i>	58
Personeel <i>Staff</i>	63

Uitgelichte Gebeurtenissen | *Highlighted Events*

Meijersprijs voor Jessie Pool

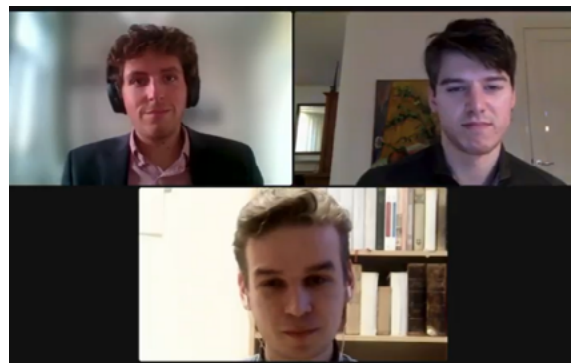

Op dinsdag 11 januari 2022 zijn tijdens de facultaire nieuwjaarsreceptie de jaarlijkse Meijersprijs en de scriptieprijsen uitgereikt. De Meijersprijs

worden jaarlijks uitgereikt voor het beste gepubliceerde artikel per onderzoeksprogramma. De Faculteit der Rechtsgeleerdheid kent **acht onderzoeksprogramma's**. Portefeuillehouder onderzoek **Stefaan Van den Bogaert** maakte tijdens de online nieuwjaarsreceptie onder meer **Jessie Pool** als gedeelde winnaar bekend. Pool schreef samen met **Helen Pluut** en **Reinout Vriesendorp** een artikel over 'Belemmeringen bij de aanpak van onregelmatigheden door de curator'. Het artikel werd gepubliceerd in *Recht der Werkelijkheid* en is online raadpleegbaar op [deze pagina](#).

Naast de Meijersprijs ontving zij ook de Van Wersch Springplankprijs voor wetenschappelijke publicaties van actieve en getalenteerde onderzoekers op het gebied van juridisch onderzoek. Hiermee sleepte Jessie Pool samen met **Ruben van Uden** (2020) en **Gitta Veldt** (2021) een 'threepeat' voor Coherent Privaatrecht binnen!

Tim Lubbers wint de facultaire scriptieprijs

Tijdens de facultaire online-nieuwjaarsreceptie op 11 januari 2022 werd door **Bart Krans**, als voorzitter van de jury, de facultaire scriptieprijs 2020-2021 uitgereikt. **Tim Lubbers** kreeg de eerste prijs voor zijn rechtshistorische scriptie (begeleid door **Egbert Koops**), Michel van der Plas ontving de tweede prijs voor zijn scriptie op het terrein van Financieel recht (begeleid door **Pim Rank**) en Come Van Autryve kreeg de derde prijs voor zijn scriptie op het terrein van het Europees recht (begeleid door **Luuk van Middelaar**).

Onderzoek naar toekomst geschillenbeslechting: met bestaande bouwstenen naar eenvoud

Om te voorkomen dat je naar de rechter moet, zijn er verschillende procedures om geschillen te beslechten. Soms maakt die mix aan mogelijkheden het ingewikkeld om te bepalen waar je met je klacht terecht kan. In 2022 vroeg het

Expertisecentrum van Onderwijsgeschillen onderzoekers [Stijn Voskamp](#) en Jochem Streefkerk of procedures voor ouders uniformer kunnen worden. Toen het onderzoek net begon lichtten de onderzoekers alvast een tipje van de sluier op.

De onderzoekers: grondig en praktisch

In onderzoeksland kom je vaker duo's tegen die samen een academische noot kraken. Stijn Voskamp en Jochem Streefkerk onderscheiden zich door hun een-tweetje tussen academie en praktijk. Voskamp is universitair docent civiel recht aan de Universiteit Leiden. Het onderwijsrecht is haar niet vreemd. 'Mijn drijfveer is om op een innovatieve manier onderwijs met onderzoek te combineren. Die combinatie geeft me energie en voldoening. Ik ga graag

een laagje dieper, omdat ik wil weten hoe iets werkt en dat vervolgens aan anderen uitleggen. Door mijn proefschrift op het gebied van de onderwijsovereenkomst kwam ik een aantal jaar geleden in aanraking met het onderwijsrecht. Sindsdien schrijf ik er artikelen over en doe ik onderzoek om mijn eigen kennis en die van mijn vakgebied te verrijken.'

In haar mede-onderzoeker heeft ze een praktijkgerichte partner gevonden. Streefkerk: 'Als advocaat heb ik een praktijk in het onderwijsrecht. Vanuit de advocatuur ben ik van nature gericht op praktische, uitlegbare oplossingen. Dat laat zich in dit onderzoek goed combineren met

de academische aanvliegroute.' Voskamp vult aan: 'De wisselwerking tussen praktijkvoorbeelden en academische theorie vormen de basis van dit onderzoek.' In het onderzoek zie je het beste van beide werelden terug. Er ligt een grondige analyse van het huidige systeem van geschillenbeslechting én een praktische oplossing voor de dag van morgen.

Het onderzoek: versnippering vereenvoudigd

De aanleiding voor hun onderzoek is de versnippering van het onderwijs in het algemeen en de rechtsbeschermingsmogelijkheden in het bijzonder. Het onderzoek gaat over beslissingen die vooral ouders en leerlingen raken: over toelating, schorsing of verwijdering van leerlingen.

Er is een aantal mogelijkheden om die beslissingen te toetsen en je bezwaar te uiten. In die mogelijkheden zie je de versnippering terug. Streefkerk: 'Het Expertisecentrum van Onderwijsgeschillen vroeg zich af op welke manier die procedures van geschillenbeslechting kunnen worden geüniformeerd. Met ons onderzoek analyseren, waarden en combineren we deze zogenaamde voorprocedures. We hebben onszelf de volgende vragen gesteld: wat is er nu, welke goede elementen willen we behouden en hoe kunnen we die elementen combineren terwijl we de rechtsbescherming vereenvoudigen?'

In het onderzoek staan drie procedures centraal: de mogelijkheid van bezwaar bij het bevoegd gezag, een adviesprocedure bij de Geschillencommissie passend onderwijs en de mogelijkheid om een oordeel te vragen aan het College voor de Rechten van de Mens. 'Eerdere gedachten over uniformering, doelstellingen van de huidige

gewenste uniformering, analyse van de huidige situatie en een inventarisatie van bouwstenen hebben geleid tot een voorlopige schets van onze oplossingsrichting. Die output is de input voor de volgende fase. In interviews met experts uit de hoek van wetenschap, verschillende commissies en het ministerie polsen we hoe gebruikers- en belangengroepen naar de schets kijken. Sluit onze schets aan bij hun beleving?; aldus Voskamp.

Voordelen bundelen

Goed nieuws, die vereenvoudiging kan lukken. Althans, dat zou een voorzichtige conclusie van de voorlopige schets kunnen zijn. Vanuit juridisch perspectief kan het allemaal eenvoudiger worden door de rechtzoekende één proceslijn aan te bieden met een combinatie van bouwstenen van de bestaande procedures. Voskamp: ‘Over uniformering van rechtsbescherming is vaker geschreven en dat uit zich in verschillende vormen. Soms is het idee achter uniformering dat alles terug moet naar één procedure, bijvoorbeeld dat meerdere instanties moeten worden teruggebracht tot één organisatie. Het kan klinken als afscheid nemen van dat wat is. Met ons onderzoek streven we er naar om het goede van het bestaande te behouden, meer samenhang tussen mogelijkheden te creëren en alle voordelen van de verschillende procedures te bundelen.’

Ook al moeten we nog even wachten op de uitkomsten van de interviews met de experts, de onderzoekers hebben er vertrouwen in dat hun onderzoek kan leiden tot vereenvoudiging voor ouders, medezeggenschapsraden, medewerkers en bestuurders van onderwijsinstellingen. Streefkerk: ‘De kern: we kunnen bijdragen aan rechtsbescherming, door alle goede bouwstenen van het

huidige systeem in hun kracht te zetten in plaats van het hele systeem te veranderen. Als onze eerste conclusie de toets doorstaat, kunnen we hopelijk op korte termijn een verandering realiseren die leidt tot meer toegankelijkheid en samenhang van de zaakbehandeling.’

Uitreiking Kleijn-prijs

Op vrijdag 11 februari 2022 vond de (online-)uitreiking van de Kleijnprijs plaats.

De Kleijnprijs wordt jaarlijks uitgereikt voor de beste masterscriptie op één van de deelgebieden van het burgerlijk recht waarop prof. mr. W.M. Kleijn destijds vooral actief was (m.n. goederenrecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht). De prijs is gewonnen door Lenina Broers. Lisanne Blom en Rick Weijers kregen een eervolle vermelding.

Vici-beurs voor Vanessa Mak

Vanessa Mak ontving een prestigieuze Vici-beurs voor haar onderzoek naar Europees consumentenrecht. Vici is een van de grootste persoonsgebonden wetenschappelijke premies van Nederland en is gericht op gevorderde onderzoekers.

De toekenning werd dinsdag 15 maart 2022 bekendgemaakt door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk

Onderzoek (NWO). Mak is ontzettend blij met deze toekenning.

Haar onderzoek is gericht op een herijking van het consumentenbeeld waarop veel regelgeving is gebaseerd. ‘De consument wordt gezien als zwakkere partij ten opzichte van aanbieders en geniet om die reden bescherming, in het bijzonder in de vorm van informatieplichten voor aanbieders en praktische rechten zoals de bedenktijd bij koop op afstand’, zegt Mak. ‘Dat ‘one-size-fits-all’-beeld sluit niet meer goed aan bij de wijze waarop consumenten actief zijn in hedendaagse markten. In digitale markten zijn consumenten kwetsbaar doordat bedrijfsmodellen zo complex zijn dat ook met informatie niet inzichtelijk kan worden gemaakt hoe op basis van persoonsgegevens consumentenkeuzes worden gestuurd. Aan de andere kant is een groep consumenten op digitale platforms juist actief geworden aan de aanbodzijde van de markt, bijvoorbeeld op platforms als marktplaats.nl of Amazon.com. Verder wordt van consumenten verwacht dat zij proactief zijn in het maken van duurzame keuzes. Zo geven digitalisering, platformisering en duurzaamheid aanleiding tot een

herijking van het consumentenbeeld in het recht.’

Focus op Europa

Het onderzoek van Mak combineert rechtsvergelijking, identiteitsfilosofie en empirisch onderzoek in de vorm van surveys en interviews met belanghebbenden teneinde een vernieuwde visie op het consumentenrecht te ontwikkelen. De focus is op Europa en sluit aan op recente ontwikkelingen, zoals het voorstel voor een EU Digital Services Act en de Europese Green Deal.

De onderzoeksgroep is ingebed bij de afdeling Civiel recht van het Instituut voor Privaatrecht. Voor het onderzoek zal ze samenwerken met collega’s van het sectorplan-project Empirical Legal Studies. Daarnaast wordt internationaal samengewerkt met vooraanstaande onderzoekers uit Leuven, Florence, Exeter, Hamburg en Warwick.

De thema’s uit het Vici-project sluiten aan bij haar onderwijs, zegt Mak. ‘Bijvoorbeeld in een lopende reeks bachelorscripties en in masterscripties bij de master Civiel recht. Het afgelopen collegejaar was een Privatissimum in dezelfde master gewijd aan de regulering van online platforms. Het Vici-project biedt nieuwe kansen voor het uitbouwen van deze wisselwerking tussen onderzoek en onderwijs.’

Symposium Tea Mellema en Jan-Michiel Hebly

Op 20 april 2022 werd met een mooi symposium stilgestaan bij het emeritaat van **Tea Mellema-Kranenburg** en **Jan-Michiel Hebly**. Tea en Jan-Michiel werden niet alleen onthaald op warme woorden en prachtige lezingen, ook ontvingen zij de feestbundel *Parels aan de kroon. Het bouwen aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Bundel en symposium zijn een gezamenlijk project van de collega's van de afdeling Civiel recht en de masterstudievereniging Suum Cuique.

Eerste prijs voor Gert-Jan Boon

Op 28 en 29 april 2022 vond de vierde BWCIL PhD Workshop plaats in Leiden, een jaarlijkse internationale onderzoekbijeenkomst voor promovendi voor onderzoek dat raakt aan het Europese of internationale insolventierecht. De gedeelde eerste prijs werd gewonnen door Theodora Kastoula (EUI) en **Gert-Jan Boon**, de derde prijs door Gauthier Vandenbosche (Gent).

Voor de afgelopen jaar in Leiden afgestudeerde en thans in Antwerpen promoverende Defne Tasman was er een eervolle vermelding.

Artikel van Maral Darouei en Helen Pluut over thuiswerken wint Top Paper Award

Nu we weer steeds vaker op kantoor te vinden zijn en het thuiswerkadvies is komen te vervallen, is het van belang om stil te staan bij de keuze om thuis dan wel op kantoor te werken. Velen geven er de voorkeur aan dit af te wisselen.

In een empirisch onderzoek van Maral Darouei en [Helen Pluut](#) werden thuiswerkdagen vergeleken met kantoordagen. Wordt de werkdag anders beleefd? Heeft dat gevolgen voor het privéleven? En start men de volgende werkdag anders na een dag thuiswerken in vergelijking met een dag op kantoor? Het artikel '*Work from home today for a better tomorrow!*' is gepubliceerd in Stress & Health en heeft een [Top Paper Award](#) gewonnen.

Het onderzoek is een zogenaamde dagboekstudie, waarbij werknemers twee weken lang iedere werkdag vragenlijsten invulden. Wat bleek is dat er minder tijdsdruk werd ervaren op dagen dat werd thuisgewerkt. Werknemers ervoeren daarom minder werk-familieconflict in de avond. Dit refereert aan een ervaring waarbij werk en het gezinsleven op gespannen voet staan met elkaar, bijvoorbeeld omdat je te gestrest bent. Die ervaringen van werk-familieconflict hebben weer invloed op hoe men de volgende werkdag begint. Na een dag thuiswerken start men de volgende dag met meer bevolegenheid, minder uitputting en

minder negatieve emoties jegens de organisatie waar zij voor werken. Oftewel, af en toe thuiswerken kan positief uitpakken voor het welzijn van werknemers.

Het artikel is een van de vijf papers in het blad Stress & Health in 2021 die de Top Paper Award toekomt vanwege de wetenschappelijke bijdrage en de aandacht die het artikel heeft gekregen. Als gevolg hiervan is het artikel een jaar lang gratis te lezen. Je kunt het artikel [hier](#) vinden.

Tycho de Graaf appointed Professor of Technology and Private Law

Tycho de Graaf has been appointed Professor of Technology and Private Law at Leiden University as of 1 June 2022. De Graaf joined the Department of Civil Law of the Institute of Private Law in Leiden on 1 August 2017. He will continue to focus on technology and private law in this new chair from a broad private law base. 'Technology has a major impact on our society and is developing rapidly. Its use raises all kinds of questions related to private law. For example, if artificial intelligence is used and something goes wrong, has a contract been concluded and is anyone liable?', says De Graaf. 'In situations like that, the question arises as to whether private law sufficiently facilitates and guides the relationships between private parties such as companies and consumers. In other words: does private law leave enough room for innovation and does it offer sufficient protection? And if not, should the law or technology be adjusted, or both?'

De Graaf teaches general private law and an elective course in Technology and Private Law, and conducts research in the interdisciplinary SAILS programme (Society, Artificial Intelligence and Life Sciences). Before entering academia full time, he was a lawyer at Nauta Dutilh N.V. for 20 years and received his PhD in Leiden in 2006 with a thesis on liability limitations.

De Graaf is also in charge of the postgraduate Contracts specialisation course of Juridisch PAO Leiden and is a lecturer on the postgraduate specialisation courses National and International Contracts and Informatics Law of the Grotius Academy. He is also editor of the journals *Maandblad voor Vermogensrecht* and *Computerrecht*, a regular contributor to the WPNR, a deputy judge at the District Court of The Hague and arbitrator at the *Stichting Geschillenoplossing Automatisering* (SGOA).

Leidse onderzoekers starten met WODC onderzoek naar de financiering van de faillissementscurator

Leidse onderzoekers van de afdeling ondernemingsrecht en bedrijfswetenschappen zijn in 2022 in samenwerking met SEO Economisch Onderzoek in opdracht van het WODC van start gegaan met een onderzoek naar de financiering van de faillissementscurator.

Een faillissement betekent per definitie een gebrek aan financiële middelen. Per faillissement blijft er gemiddeld 582 duizend euro aan onbetaalde schuld achter, waarvan 109 duizend euro aan belasting- en sociale premieschulden. De gemiddelde recovery rate – hetpercentage van de schulden van de gezamenlijke schuldeisers dat uiteindelijk wordt

voldaan – bedraagt per faillissement slechts 4,8 procent. De gemiddelde recovery rate laat al jaren een dalende trend zien. Recent **empirisch onderzoek** laat zien dat volgens curatoren in ruim 70% van de faillissementen geen uitkering kan worden gedaan aan de boedelschuldeisers en in ruim 37% geen uitkering kan worden gedaan aan de boedelschuldeisers.

Een logisch gevolg van deze legeboedelproblematiek in combinatie met de wijze waarop de financiering van curatoren in Nederland is geregeld, is dat curatoren geen salaris ontvangen als er onvoldoende geld in de boedel beschikbaar is. Volgens curatoren moeten zij een derde van uren die zij maken in faillissementen afschrijven omdat onvoldoende boedel beschikbaar is om deze uren te voldoen. Door een gebrek aan middelen in de boedel kunnen curatoren bepaalde werkzaamheden uitvoeren.

Hoewel duidelijk lijkt dat de financiering van curatoren in het geding komt door de legeboedelproblematiek, is onduidelijk hoe groot het probleem precies is en welke gevolgen een gebrek aan financiering bij de afwikkeling van faillissementen heeft. Zo is onduidelijk

welke werkzaamheden achterwege (moeten) blijven bij welke omvang van de boedel en in hoeveel faillissementen de financiering van de curator onvoldoende is om zijn werkzaamheden uit te kunnen voeren. Onderzoek naar de omvang van het probleem is een voorwaarde om voorstellen te kunnen doen voor alternatieve financieringsvormen om het probleem van de financiering van curatoren op te kunnen lossen.

In opdracht van het WODC gingen onderzoekers van de afdelingen ondernemingsrecht en bedrijfswetenschappen in samenwerking met SEO Economisch Onderzoek, onderzoek doen naar de omvang van de problematiek rondom de financiering van de curator in faillissementen, om vervolgens voorstellen te doen voor alternatieve financieringsvormen. Namens de Universiteit Leiden zijn [Reinout Vriesendorp](#), [Jessie Pool](#), [Harold Koster](#) en [Peter van der Zwan](#) betrokken bij het onderzoek.

Peter van Es appointed Professor of Notarial Law

Van Es is the successor to Professor Huijgen whose retirement is approaching after nearly 27 years' professorship. This new appointment is from October 2022, but Van Es has been working at the faculty for some time.

Peter van Es studied Dutch law in Leiden and later also notarial law at the University of Amsterdam. He began his career as a candidate notary at law firm De Brauw Blackstone Westbroek in The Hague and subsequently transferred to

Leiden University in 1999. The wish to obtain a PhD led him to conduct research at the Department of Legal History, supervised by Professor Zwolve. His appointment, however, was at the Department of Notarial Law, where he lectured in various subfields of notarial law.

After obtaining his PhD in 2005 (*De actio negatoria*, a study of the procedural side of property law), he became Associate Professor and was active in the broad field of research, teaching and management. For example, from 2015 to 2018 he was Director of Education on the Faculty Board of Leiden Law School. Key publications include (besides his PhD thesis) two parts in the series *Monografieën BW* (Monographs Dutch Civil Code) (*Vruchtgebruik* and *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot*), as well as an *Ars Aequi* monograph on acquisition by prescription. He also contributed to a 2007 preliminary report by the Royal Dutch Association of Civil-law Notaries KNB ('Disclosure obligation and the duty of confidentiality of the civil-law notary'). Professor Van Es is also a staff member at *WPNR* (a Dutch weekly journal for private law, notarial law and registration) and he is one of the managing editors of *Juridische Berichten voor het Notariaat* (JBN). He has regularly written articles for both journals.

Van Es' ambition is to continue the solid and highly-rated education in notarial law at Leiden University at its current level, while shifting accent in certain areas. As far as research is concerned, his focus is on dogmatic thinking through the doctrines of private law that are important for the notarial profession, also in light of all kinds of new developments.

Mirjam Sombroek-van Doorm appointed as Professor Law and Health

As of 1 October 2022, [Mirjam Sombroek-van Doorm](#) has been appointed as Professor Law and Health.

The broad educational assignment law and health clearly indicates the ambition to strengthen the collaboration between Leiden Law School, the Faculty of Medicine/LUMC, and other faculties. Sombroek-van Doorm combines her professorship of 0.6

FTE with membership of the Leiden Law School Faculty Board and the new portfolio internationalisation (0.4 FTE).

Dean Joanne van der Leun (LLS) is pleased with the appointment of Sombroek-van Doorm. ‘This is a wonderful development that strengthens the University’s strategy for more interfaculty collaboration.’

Sombroek-van Doorm looked forward to her professorship. ‘Our University has long been interested in a collaboration between law and medicine, or rather between law and health. The starting point for legislation on patient rights, for instance, originated with the Leiden inaugural lecture of Professor J.F. Rang in 1973. Which will be exactly 50 years ago next year!’

Sombroek-Van Doorm studied French at Sorbonne University in Paris (1987). Subsequently, she studied law and French language and literature at Leiden University, graduating in 1993 (law) and 1996 (French language and literature).

In 2019, she was awarded a PhD on the subject: ‘Medical confidentiality and the duty of care of the doctor in the legal relationship between doctor, child and parents’. In 2020, she was appointed as Associate Professor in Health Law (0.2 FTE).

Sombroek- van Doorm has continued to combine her academic work with management positions at Leiden Law School and Leiden University. She has always had a special interest in the training of PhD students and in establishing international collaborations for the Faculty. She is currently Director of Leiden Law School and also a member of the Faculty Board where she is responsible for operational management (0.8 FTE). She combined this with her position as Associate Professor in Health Law (0.2 FTE).

She teaches on courses for the master’s degree programme *Rechtsgeleerdheid (Law)*, supervises students writing a thesis in the field of health law and child law, is involved in postgraduate training courses in these fields, supervises PhD candidates and participates on PhD committees.

She is a member of the author’s team for the publication *Tekst & Commentaar Gezondheidsrecht (Text and Commentary Health Law)*. In addition to these positions, she is a judge on the Regional Disciplinary Court for Healthcare in Amsterdam. On two occasions, she has been invited as an expert to join a standing committee of the Health Council of the Netherlands.

She has a special interest in combining her administrative/ organisational work for the Faculty and University with her academic work as a lecturer and researcher. Recently,

she has been particularly active in setting up collaborations between health law and child law within the Faculty, and between Leiden Law School and Leiden University Medical Center (LUMC). This latter collaboration has resulted in a successful application under the National Science Agenda (NWA) in 2022.

Brechtje Paijmans appointed as endowed professor at Leiden University

Stichting Onderwijsgeschillen (Foundation for Educational Disputes) is pleased to announce that it has established an endowed chair ‘Conflictoplossing en rechtsbescherming in het onderwijs’ (conflict resolution and legal protection in education) at Leiden University.

Education is crucial in society and the field of education is constantly changing. Legal protection of pupils, parents, participation councils and employees of educational institutions deserves full attention, as does conflict resolution. As a result of the need in society for legal knowledge and expertise as well as input in relation to this at an academic level, the Stichting Onderwijsgeschillen and Leiden University have established this chair.

As of 1 November 2022, Brechtje Paijmans is appointed as endowed professor for a period of five years (0.4 FTE). As a lawyer and scholar, she specialises in education law and liability law. In her position as professor, she studies from the broad discipline of education law:

1. which practices in dispute resolution contribute to qualitative and sustainable solutions in conflicts in education, and
2. how the accessibility of legal protection in education can be improved.

Paijmans is working at the Department of Child Law within the Institute of Private Law at Leiden University. She works together with researchers from the research project Institutions for Conflict Resolution and she is also setting up and teaching the course *onderwijsrecht* (education law) within the master’s programme *Jeugdrecht* (Child Law).

Paijmans says she is ‘very honoured and delighted’ to be appointed endowed professor. ‘This new chair offers an excellent opportunity to actively contribute to conflict resolution and legal protection in education. Obviously through research and teaching, but also for example by building a knowledge network for and through education.’ Cécile de Vos, managing director at Stichting Onderwijsgeschillen, is looking forward to Paijmans’ professorship. ‘Onderwijsgeschillen handles between 600 and 700 cases in education every year. We are looking forward to the contribution Brechtje Paijmans will make to conflict resolution and legal protection in education in general, and the quality of our work in particular. To this end, she will also be responsible for the programme management of Expertisecentrum - Onderwijsgeschillen [Centre of Expertise - Educational Disputes] together with Paul Zoontjens from now on.’ Ton Liefwaard, Head of the Department of Child Law: ‘With the arrival of Brechtje Paijmans, our teaching and

research in the field of child law and international children's rights can be explicitly linked to education law and related disciplines. We are very much looking forward to the collaboration and also see this as an opportunity to connect with other departments within the Institute of Private Law and the Faculty?

Jan van Stalduinen wint Internet Scriptieprijs 2021

Op woensdag 21 september 2022 heeft Brinkhof de Internet Scriptieprijs 2021 uitgereikt aan [Jan van Stalduinen](#) voor zijn prachtige scriptie over medische aansprakelijkheid

en AI. De andere finalisten waren Maria Westra en Sarah Stapel. Geïnteresseerden kunnen de winnende scriptie [hier](#) lezen.

De prijs werd uitgereikt op een drukbezocht symposium bij Brinkhof over content moderatie onder de nieuwe Digital Services Act (DSA). Het programma bestond uit een keynote van Folkert Wilman (Juridische Dienst van de Europese Commissie), een interactieve workshop content moderatie door Anke Strijbos (Brinkhof) en een panel met Inge van Kooten (Booking.com), Naomi Appelman (Instituut voor Informatierecht) en Folkert Wilman.

Matthias Haentjens appointed as Professor of Civil Law

As of 1 January 2023, [Matthias Haentjens](#) has been appointed as Professor of Civil Law at Leiden University. His expertise lies in the field of property law, insolvency law, and private international law.

In his new position, he will focus on estate law in all shapes and forms, with a special emphasis on property law. Haentjens is mainly interested in the resilience of

the private law system when it comes to new property legislation, such as digital goods and emission rights. He is especially interested in the interchange between European law and national private law, and between private law and administrative law. ‘Is our estate legislation ready for the upcoming decades, in which we will face big challenges caused by climate change and digital innovation?’

Since 1 August 2012, Professor Haentjens has been affiliated with the Institute for Private Law as a (full) professor of law. Prior to joining Leiden Law School, Haentjens was an attorney with De Brauw Blackstone Westbroek. In this capacity, he handled cases both as a transaction lawyer and as a (supreme court) litigator.

Haentjens studied Greek and Latin at the University of Amsterdam (BA cum laude) and obtained his master’s degree in 2001. He became a teacher of classics, but subsequently obtained a master’s degree in law (cum laude) in 2003, also at the University of Amsterdam. He obtained his PhD at the University of Amsterdam in 2007 and was a

visiting scholar at Université de Paris II (Panthéon-Assas), Harvard Law School and New York University School of Law. In 2015-2016 he was a visiting professor at the University of Ghent.

Since 2016, he has been appointed as a deputy judge in the Court of Amsterdam. He has also been a member of the committee cassation Of the *Nederlandse Orde van Advocaten* (Dutch Bar Association) since 2020. His fields of interest include estate law, insolvency law, and private international law. He has played a role in a number of legislative tracks on both a national as well as an international level. For instance, he assisted in the creation of the European regulation ‘Applicable law on Transfer of Claims’ He also contributed to the changes in the ‘*Wet Giraal Effectenverkeer*’. He is currently involved in legislation projects of Unidroit ‘Digital Assets and Private Law’ and ‘Bank Insolvency’. He is an elected member of various prestigious professional associations, such as the International Insolvency Institute, the European Law Institute, and the European Banking Institute. For the latter, he is Secretary of the Academic Board.

His core publications include the pre-advice for the *Vereniging Internationaal Insolventierecht* ‘COVID-19 als stress-test voor het insolventierecht’ (2021), the book ‘Financial Collateral: Law and Practice’ (Oxford University Press, 2020) and his inaugural lecture as visiting professor in Ghent: ‘*Incoherentie verenigd, Privaatrechtelijke concepten onder druk van Europees financieel recht*’ (Tijdschrift voor Privaatrecht 2017/III). Haentjens will teach courses in the bachelor’s and master’s programmes and continue his research as part of the research programme [Coherent Private Law](#).

Mariëlle Bruning bij rondetafelgesprek Tweede Kamer over jeugdbescherming

Op 3 november 2022 sprak [Mariëlle Bruning](#) als expert bij het rondetafelgesprek met de Tweede Kamerleden van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid over jeugdbescherming.

Haar position paper stelde rechtsbescherming bij jeugdbescherming centraal. Zij besprak de belangrijkste bevindingen van de evaluevaluatie Wet herziening kinderbeschermingsmaatregelen die zij met Leidse collega's [in opdracht van het WODC uitvoerde](#) en in september 2022 openbaar werd.

Zij benadrukte, net als onder meer mw. Van der Putten, hoofdinspecteur van IJG, dat acute noodgrepen noodzakelijk zijn om deze wet uit te voeren en aan de internationale verplichtingen ten aanzien van het beschermen van kinderen te voldoen. Als acute maatregelen stelde zij voor dat tijdelijk gekozen kan worden voor een voorrangsgeregeling voor jeugdhulp voor kinderen en

jongeren die met jeugdbescherming te maken krijgen. Ook zouden situaties van complexe scheidingen zoveel mogelijk buiten de jeugdbescherming moeten worden gehouden. Sprekers Bart Tromp (kinderrechter Groningen en universiteit Groningen) en Herke Elbers (directeur Raad voor de Kinderbescherming) ondersteunden deze voorstellen.

Voor de position papers of het terugkijken van het gesprek met de Kamerleden klik [hier](#).

Het rondetafelgesprek terugkijken kan via [deze](#) link.

Seminar on civil procedural law at Supreme Court

On 11 November 2022, a number of (internal and external) PhD candidates in the field of civil procedural law presented their research. The seminar took place in the building of the Supreme Court of the Netherlands.

PhD candidates [Frank Bentvelzen](#), [Julie Reynders](#), [Marije Ploum](#), [Gert Jan Boeve](#), Tim Kluwen, Joost van der Helm, [Hetty de Rooij](#) and Patrick Koerts spoke on the topic of their PhD thesis. Each presentation was followed by a discussion (in which other PhD candidates involved in procedural law took part). Presentations were also given by [Wannes Vandenbussche](#), visiting professor holding the TPR Chair this academic year in Leiden, and Karlijn Teuben, justice of the Supreme Court of the Netherlands. The idea for the seminar came from [Bart Krans](#) and was organised by PhD candidates [FLOOR Veldhuis](#) (also chairperson for the day) and Gert Jan Boeve.

The presentations were followed by a tour of the building

of the Supreme Court given by Hans Storm (registrar at the Supreme Court) and afterwards drinks and dinner in The Hague. It was an inspiring day focussed on civil procedural law. Calls for a follow-up edition were voiced more than once.

English translation of Code of Civil Procedure presented to Dean of the Amsterdam Bar

At an event organised by the Netherlands Commercial Court (NCC) on 14 November 2022, Duco Oranje, the president of the Netherlands Commercial Court of Appeal, presented the first copy of the new English translation of the Dutch Code of Civil Procedure to the Dean of the Amsterdam Bar Association, Barbara Rumora-Scheltema.

The translation was prepared by a committee consisting of judges Duco Oranje and Lincoln Frakes and NCC registrar Willem Visser, as well as Stephan Machon (editor) and

Alex Burrough (translator). At the event, the committee members gave a presentation about the translation process. The book presents the translation alongside the original text in two columns. The committee carefully deliberated on the translation of each article using numerous sources. The result is a straightforward, manageable and accessible translation for lawyers, general counsel, academics and others dealing with international litigation. With this translation, the committee hopes to increase access to Dutch civil law and to the NCC as an international commercial chamber, as well as to enhance the openness and transparency of Dutch civil procedure.

The [glossary](#) accompanying the translation is freely available on the NCC website. This is a living document that will be useful to anyone with an interest in litigation in the Netherlands and internationally. The full translation can be obtained as a book from publishing house [BOOM](#) and is available digitally via a range of legal subscription services.

The event was concluded by a lively panel discussion on the further steps to open up Dutch civil law to international business, which was moderated by Alex Burrough. The panel members were Rieme-Jan Tjittes (professor, lawyer and NCC judge sitting by designation), [Marishka Neekilappillai](#) (lecturer and PhD candidate at the Institute of Private Law, Leiden University) and Lincoln Frakes (president of the NCC first instance). The panel and the audience, which consisted mainly of lawyers and a number of judges, exchanged ideas about a range of topics, including the Dutch schemes for mass damage claims (WAMCA) and insolvency restructuring (WHOA), as well as access to justice.

Brechtje Paijmans is ‘Mr.’ of the week

Since 1 November 2022, [Brechtje Paijmans](#) is endowed professor of Conflict Resolution and Legal Protection in Education. Dutch trade journal *Mr.* interviewed her about her appointment.

Paijmans says in *Mr.* that she has a clear plan for the start of her new position.

‘First of all, I’d like to enter into discussions with the various parties in the field of education to identify where they experience bottlenecks in relation to resolving conflicts, dispute resolution and legal protection. At the same time, I’d like to bring authors together to jointly create a manual on procedural law in education. As far as I’m concerned, this is a lacuna in the – already sparse – literature in the field of education law.’

Lawyers see only the tip of the iceberg of the various conflicts in schools, says Paijmans. ‘Probably only the conflicts (or consequences of these) that are serious enough to proceed to a complaint, liability claim, objection/appeal or proceedings. That does not mean, however, that those conflicts also dominate in terms of quantity, so it is a difficult issue. In any case, the scope of educational institutions’ duty of care is often fought over in proceedings, on all sorts of fronts.’ [Click here](#) to read the full interview (in Dutch) with Brechtje Paijmans in *Mr.*

Leidse onderzoekers starten met WODC onderzoek naar de evaluatie van de WHOA

Leidse onderzoekers van de afdeling ondernemingsrecht (Reinout Vriesendorp, Jessie Pool en Harold Koster) en bedrijfswetenschappen (Jan Adriaanse en Marc Broekema) zijn in 2022 in samenwerking met de Universiteit Groningen in opdracht van het WODC van start gegaan met de evaluatie van de WHOA.

In 2012 heeft de wetgever het wetgevingsprogramma ‘Herijking faillissementsrecht’ aangekondigd. Dit heeft een lange aanloop gehad en vloeit voort uit het Voorontwerp Insolventiewet uit 2007, dat een complete herziening van de Faillissementswet op het oog had. Hoewel een complete herziening op dat moment te omvangrijk werd geacht, was er een aantal problemen binnen het

faillissementsrecht waar concrete oplossingen voor moesten komen. Dit heeft geleid tot het genoemde programma Herijking faillissementsrecht, dat op drie pijlers rust: fraudebestrijding, versterking van het reorganiserend vermogen van bedrijven en modernisering.

De totstandkoming van de Wet homologatie onderhands akkoord (WHOA) was onderdeel van de tweede pijler – versterking van het reorganiserend vermogen van bedrijven – en is op 1 januari 2021 in werking getreden. Doel van de WHOA is, kortgezegd, te voorkomen dat

levensvatbare ondernemingen die op zichzelf levensvatbaar zijn, maar door een te hoge schuldenlast of door te hoge structurele schulden om dreigen te vallen, failliet gaan. Door het introduceren van de WHOA zou het reorganiserend vermogen van ondernemingen in Nederland moeten worden bevorderd.

Het is daarbij geenszins de bedoeling geweest om afbreuk te doen aan de bestaande buitengerechtelijke herstructureringspraktijk. Sterker, de WHOA zou in eerste instantie moeten fungeren als een ‘stok achter de deur’ voor de stakeholders. De gedachte hierachter is dat het bestaan van de WHOA ervoor zorgt dat schuldeisers niet zonder gegronde redenen een akkoord zullen afwijzen, omdat de schuldenaar een akkoord alsnog bij de rechter zou kunnen afdwingen. Daardoor zou het aantal zaken dat daadwerkelijk bij de rechter terechtkomt, beperkt kunnen blijven.

Omdat een belangrijk doel van de WHOA is om een effectieve en breed toegankelijke akkoordprocedure tot stand te brengen voor schuldenaren in financiële problemen, is ervoor gekozen om een snelle, efficiënte en flexibele toepassing van de WHOA toe te laten. Tegen deze achtergrond is veel aandacht besteed

aan het vinden van een goed evenwicht tussen:
enerzijds het voorkomen van onnodig beroep op de
rechter door schuldeisers of aandeelhouders die niet willen
meewerken aan een herstructurering en dit proces proberen
te blokkeren of te vertragen; en
anderzijds het bieden van de nodige (rechterlijke)
waarborgen waar de regeling ingrijpende gevolgen kan
hebben voor schuldeisers en aandeelhouders.
Hierop aansluitend is de betrokkenheid van de rechter tot
aan het moment waarop een homologatieverzoek wordt
ingediend in beginsel beperkt, tenzij de schuldenaar eerder
expliciet een beroep op de rechter doet.

In opdracht van het WODC gaan onderzoekers van de
afdelingen ondernemingsrecht en bedrijfswetenschappen
in samenwerking met de Universiteit Groningen, antwoord
geven op de vraag of, en zo ja, in hoeverre de doelen van
de WHOA in de praktijk worden gerealiseerd, en wat in
de (prille) praktijk de ervaringen en (overige) resultaten
zijn van de invoering van deze wet. Namens de Universiteit
Leiden zijn Reinout Vriesendorp, Jessie Pool, Harold
Koster, Jan Adriaanse en Marc Broekema betrokken bij het
onderzoek.

Promoties en oraties | *Phd Vivis Vocibus and inaugural lectures*

Cum laude voor proefschrift Mirjam Franke

Op woensdag 12 januari 2022 is **Mirjam Franke** gepromoveerd tot doctor in de Rechtsgeleerdheid op haar proefschrift *Over de grens van de onrechtmatige daad*. In haar proefschrift doet Franke onderzoek naar de werking van rechtvaardigingsgronden en van rechtvaardigingen in het algemeen. Zij zoekt het antwoord op voor de wetenschap belangrijke vragen, zoals: wat is een

rechtvaardigingsgrond en hoe werkt zijn aanwezigheid door in de beoordeling van de handeling? Franke benadert het aansprakelijkheidsrecht daarbij vanuit een ongebruikelijk perspectief, namelijk dat van de uitzondering op onrechtmatigheid. Wat kan het denken over die uitzondering ons leren over de onrechtmatige daad zelf? Het prachtige boek en de geweldige verdediging werden beloond met een cum laude doctoraat.

Morshed Mannan gepromoveerd

Op dinsdag 15 februari 2022 is Morshed Mannan gepromoveerd tot doctor in de Rechtsgeleerdheid op zijn proefschrift *The Emergence of Democratic Firms in the Platform Economy: Drivers, Obstacles, and the Path Ahead*.

Er is een toenemende bezorgdheid over de schadelijke effecten van het platformkapitalisme, variërend van de uitholling van werknemersrechten tot twijfelachtige praktijken op het gebied van corporate- en data governance. Dit promotieonderzoek bestudeert de opkomst van 'democratische' alternatieven voor platformbedrijven met een op kapitaal gerichte (vennootschaps) structuur ('kapitaalplatforms'). Deze democratische alternatieven verlenen belangrijke zeggenschaps- en

financiële rechten aan belanghebbenden die sociale-, financiële- en gebruikswaarde aan het bedrijf toevoegen ('democratische bedrijven'). Voor dit promotieonderzoek zijn interdisciplinaire onderzoeksmethoden gebruikt, waarbij doctrinair onderzoek is gecombineerd met Delphi-studies en casestudyonderzoek. Wat de reikwijdte betreft, richt het project zich specifiek op "prosumptie"-platforms in de Verenigde Staten, Canada, het Verenigd Koninkrijk, Nederland, België en Spanje.

Dit proefschrift levert een drievoudige bijdrage aan de literatuur. Ten eerste is onderzocht in hoeverre democratische bedrijven sociaaleconomische zorgen die worden veroorzaakt door kapitaalplatforms kunnen wegnemen. Ten tweede identificeert het onderzoek (sociaal-)juridische obstakels voor de oprichting en het bestuur van democratische bedrijven in de platformeconomie. Ten derde biedt het verschillende strategieën om democratische bedrijven levensvatbaarder te maken. Hoewel het onderzoek laat zien dat de (ongewenste) verschuiving van risico's naar werknemers en aandacht voor de verantwoordelijkheid van bedrijven de interesse in democratische bedrijven hebben aangewakkerd, tegelijkertijd de opstart-uitdagingen (zoals het aantrekken van financiering) en governance-uitdagingen (bijv. passiviteit onder leden) belemmeringen vormen voor democratische bedrijven. Op basis van voornoemd empirisch onderzoek en theoretische inzichten uit eerdere ervaringen met democratische bedrijven worden hiervoor mogelijke oplossingen aangedragen. Dit betreft de inzet van het gebruik van reputatie-instrumenten tot de gezamenlijke ontwikkeling van het intellectuele eigendom van het platform.

Oratie Harold Koster

Op vrijdag 18 maart 2022 hield [Harold Koster](#) zijn oratie in het Groot Auditorium van het Academiegebouw van de Universiteit Leiden. De oratie was getiteld 'Corporate governance en de institutionele vennootschap'.

Om belangrijke thema's zoals klimaat en mensenrechten hoger op de agenda van beursgenoteerde bedrijven te krijgen, moeten naast aandeelhouders en werknemers ook andere stakeholders officieel meer inspraakmogelijkheden krijgen. Dat zei hoogleraar Ondernemingsrecht [Harold Koster](#) in zijn oratie op 18 maart 2022. Hij stelt voor dat er een stakeholdersvergadering wordt ingevoerd.

Bij beursgenoteerde bedrijven hebben aandeelhouders en werknemers al de nodige wettelijke bevoegdheden op het gebied van corporate governance, wat gaat over goed en eerlijk besturen van bedrijven. Andere stakeholders, zoals milieuorganisaties, omwonenden en klanten, hebben nu geen specifieke rechten op dit gebied. Als ze iets willen bereiken, proberen ze dat nu te doen door een aandeel te kopen of door te lobbyen. Denk bijvoorbeeld aan Milieudefensie die twee maanden geleden een grote advertentie in een landelijke krant zette om dertig bedrijven op te roepen om een klimaatplan aan te leveren.

Koster vindt het tijd dat er een gestructureerde stakeholdersvergadering komt. Bestuurders moeten zorgvuldig omgaan met de belangen van iedereen die bij de vennootschap en haar onderneming zijn betrokken.

Er moet worden voorkomen dat in de praktijk vooral met het financiële belang van de aandeelhouders rekening wordt gehouden. Dat is belangrijk omdat bij beursvennootschappen de aandeelhouders beleggers zijn en dus geen eigenaar.

Een stakeholdersvergadering zou belangrijke actuele vraagstukken hoger op de agenda van bedrijven kunnen zetten, denkt Koster. ‘Uit de laatste jaarlijkse wereldwijde enquête van PwC blijkt dat ongeveer de helft van de 4400 ondervraagde CEO’s concrete klimaatdoelen heeft geformuleerd voor hun onderneming. Het Nederlandse bedrijfsleven doet het met 56 procent weliswaar iets beter, maar er valt nog steeds veel te winnen. Ook rondom bijvoorbeeld mensenrechten liggen nog grote vraagstukken. Door daar meer aandacht aan te geven, krijg je meer inzicht in de problematiek en wat hieraan gedaan kan worden. Als je als bedrijf de vraagstukken heel helder geformuleerd krijgt, moet je er wel wat mee doen.’

Koster stelt voor om de verantwoordelijkheid voor de stakeholdersvergadering neer te leggen bij de raad van commissarissen. Die kan jaarlijks de relevante stakeholders uitnodigen. Maar wie dat moeten zijn, is volgens de hoogleraar lastig te zeggen. ‘Het hangt onder andere af van de bedrijfsactiviteiten en wie daarmee in aanraking komen. Sommige stakeholders zijn bovendien heel goed georganiseerd en hebben financiële middelen, terwijl anderen dat allemaal niet hebben. Welke partij geef je dan aandacht? Dat zijn lastige vragen en er is geen eenvoudig antwoord. We moeten ook niet denken dat we zomaar het ei van Columbus hebben in het ondernemingsrecht.

Maar laten we eens beginnen om stakeholders bij elkaar te brengen en met ze te praten. Je komt hierdoor met elkaar in gesprek en dat is goed voor het delen van kennis en het creëren van begrip. Dat is in wezen vooruitgang.’

Postume promotie Thijmen Nuninga: ‘Recht, plicht, remedie of De belofte van de norm’

Op donderdag 22 september 2022 vond de postume promotie plaats van Thijmen Nuninga, die op 17 februari 2022 overleed. Zijn proefschrift was op dat moment al goedgekeurd.

Thijmen Nuninga begon in 2016 aan zijn proefschrift bij het Instituut voor Privaatrecht. Sinds januari van dit jaar was hij werkzaam als advocaat.

In het proefschrift geeft Nuninga praktische handvatten om vast te stellen welke privaatrechtelijke remedie in een concreet geval passend is en hoe deze ingevuld moet worden. In de moderne benadering van het aansprakelijkheidsrecht zijn recht en rechtsvordering van elkaar losgekoppeld. Er wordt veel aandacht besteed aan het bestaan van rechten en plichten, maar minder aan de

remedie die is verbonden aan een inbreuk op een recht of de schending van een plicht. Het gevolg hiervan is dat vooraf onduidelijk kan zijn welke remedie in een bepaald geval passend is. Bovendien is achteraf niet altijd goed uit te leggen waarom juist deze remedie moest worden opgelegd. Dit zorgt voor rechtsonzekerheid en rechtsongelijkheid, waardoor effectieve rechtsbescherming onder druk komt te staan.

‘Recht, plicht, remedie’ brengt in kaart hoe een relationele benadering van het remedierecht past bij het geldende recht en bespreekt hoe ze bijdraagt aan het vergroten van rechtszekerheid en het verwezenlijken van materieelrechtelijke aanspraken. De auteur legt uit waarom een remedie niet op zichzelf mag worden gezien. De remedie dient voort te vloeien uit de norm waaraan deze is verbonden en de strekking die deze norm heeft. Oftewel: de norm draagt de belofte van een passende remedie in zich.

Het proefschrift is relevant voor verschillende doelgroepen binnen het juridische werkveld. Advocaten kunnen er hun juridisch instrumentarium mee versterken, door meer grip te krijgen op de toepassing en invulling van privaatrechtelijke remedies. Rechters vinden er handvatten in om tot een rechtvaardig en inzichtelijk gemotiveerd oordeel te komen ten aanzien van de rechtsvorderingen in privaatrechtelijke geschillen. Voor rechtswetenschappers geeft dit werk inzicht in de fundamenteën van het delictuele remedierecht, met heldere rechtstheoretische en rechtsvergelijkende beschouwingen en uitvoerige analyses van lagere rechtspraak op dit vlak.

Promotie Jessie Pool: aanpak faillissementsfraude kan baat hebben bij richtlijnen voor curatoren

De curator is volgens de wetgever de eerst aangewezen om in een faillissement onregelmatigheden te signaleren en aan te pakken. Maar als de aanpak van fraude meer kost dan het oplevert, wat betekent dat dan voor de handelwijze van de curator? En welke factoren belemmeren curatoren nog meer bij de aanpak van onregelmatigheden?

In Nederland worden jaarlijks duizenden bedrijven failliet verklaard. In ongeveer een kwart daarvan hebben in aanloop naar het faillissement onregelmatigheden plaatsgevonden, met een maatschappelijke schade van meer dan een miljard euro per jaar. Onder de huidige wetgeving is de curator, die door de rechtbank wordt aangewezen om het faillissement af te wikkelen, de eerst aangewezen persoon om onregelmatigheden te constateren en aan te pakken.

De wetgever gaat er daarbij van uit dat de aanpak van onregelmatigheden ook in het belang is van de schuldeisers, zegt [Jessie Pool](#). ‘Maar soms kost een onderzoek naar onregelmatigheden meer dan het oplevert. De kosten komen dan in mindering op het boedelactief dat beschikbaar is voor de gezamenlijke schuldeisers. Critici nemen daarom aan dat de curator niet in iedere situatie staat te springen om onregelmatigheden voor en tijdens faillissementen aan te pakken.’

Gedreven door nieuwsgierigheid naar dit verschil tussen recht en praktijk besloot Pool in haar proefschrift te onderzoeken hoe curatoren in de praktijk omgaan met de ambitie van de wetgever om onregelmatigheden bij faillissementen in te dammen. Om inzicht te krijgen in de handelwijze van curatoren, verrichte Pool een kwalitatieve interviewstudie onder 33 Nederlandse curatoren. ‘Ik heb hen bevraagd over hun werkwijze bij de aanpak van onregelmatigheden. Ook voerde ik een documentenanalyse uit op basis van 2134 faillissementsverslagen, waarin ik heb onderzocht in hoeverre verhaalsmogelijkheden samenhangen met de beslissing van de curator om onregelmatigheden ongedaan te maken en deed ik over deze kwestie een uitgebreide surveystudie onder Nederlandse curatoren, van wie 177 (30 procent van alle curatoren in Nederland) reageerden.’

Uit het onderzoek blijkt dat onder curatoren geen consistente lijn bestaat in de aanpak van onregelmatigheden. Curatoren vullen hun taak op sterk uiteenlopende wijzen in en zijn het onderling niet eens over de wijze waarop zij onregelmatigheden zouden moeten aanpakken. Pool onderscheidt twee groepen curatoren van nagenoeg

dezelfde omvang: enerzijds een groep die de aanpak van onregelmatigheden niet per definitie onder zijn taak vindt vallen en deze alleen aanpakt als dat in het belang is van de gezamenlijke schuldeisers (lees: een netto-opbrengst voor de boedel genereert), en anderzijds een groep die de aanpak van onregelmatigheden ziet als vast onderdeel van zijn taak en zich ook inzet als dat niet direct in het belang is van de gezamenlijke schuldeisers (lees: tot een vermindering van de boedel leidt).

Daarnaast stelt Pool vast dat de kans dat onregelmatigheden daadwerkelijk worden aangepakt, afhankelijk is van drie dimensies. Allereerst hangt de kans dat onregelmatigheden worden aangepakt, af van de financiële toestand van de boedel. Wanneer er na aftrek van de kosten die zijn gemoeid met de aanpak van onregelmatigheden, onvoldoende boedel is om tot een (gedeeltelijke) uitkering aan schuldeisers te komen en de aanpak van onregelmatigheden minder opbrengt dan het kost, dan zal de curator minder geneigd zijn om onregelmatigheden aan te pakken. Als er helemaal geen middelen in de boedel zitten, dan moet de curator dat werk ook nog eens zonder vergoeding verrichten.

Ten tweede blijkt de kans onregelmatigheden worden aangepakt, afhankelijk van de persoon van de curator. Curatoren die vinden dat fraudebestrijding onder hun taak valt of die een positieve ervaring hebben met het doen van fraudemeldingen, zullen eerder geneigd zijn om onregelmatigheden aan te pakken. Ook blijkt dat curatoren met een winstgevende praktijk, in het licht van de (financiële) afhankelijkheid van de opbrengst in het faillissement, eerder geneigd zijn om onregelmatigheden aan te pakken. Het kan dus zo zijn dat de ene curator

wel geneigd is om onregelmatigheden in een bepaald faillissement aan te pakken, terwijl een andere curator dat (in dezelfde situatie) niet zo snel zou doen.

Ten derde hangt de kans dat onregelmatigheden worden aangepakt, af van de (relatie met) de toezichthoudende rechtbank en haar rechters-commissarissen, omdat curatoren voor de benoeming in faillissementen afhankelijk zijn van die rechtbank. Hoe belangrijker de toezichthoudende rechtbank de aanpak van onregelmatigheden vindt, hoe eerder de curator geneigd zal zijn om onregelmatigheden aan te pakken.

In haar proefschrift doet Pool aanbevelingen om curatoren te faciliteren en te stimuleren bij de aanpak van onregelmatigheden. ‘Zo stel ik voor om te zorgen voor een adequate vergoeding van de werkzaamheden die gemoeid zijn met die aanpak om te voorkomen dat het ontbreken van voldoende financiële middelen in de boedel en moeizame of zelfs ontbrekende verhaalsmogelijkheden een belemmering vormen voor curatoren om onregelmatigheden aan te pakken. Daarnaast zie ik mogelijkheden om curatoren te faciliteren door bij het toezicht van de rechtbank minder de nadruk te leggen op een louter efficiënte, snelle afwikkeling van het faillissement.’ Ten slotte pleit Pool voor richtlijnen die de beleidsvrijheid van de curator bij de aanpak van onregelmatigheden inperken, waardoor minder verschil ontstaat in de wijze waarop verschillende curatoren vergelijkbare onregelmatigheden aanpakken. Een consistente aanpak van onregelmatigheden vergt tevens een heldere keuze voor een van de twee taakopvattingen waarmee curatoren hun werkzaamheden op dit terrein

uitoefenen. De praktijkorganisaties zoals INSOLAD en ReCoFa zouden hiertoe nadere gedragsregels voor curatoren moeten opstellen, zodat de afwikkeling van faillissementen op het gebied van de aanpak van onregelmatigheden voor iedereen (curator, schuldeisers en de schuldenaar) voorspelbaarder wordt.

Pool hoopt dat haar onderzoek leidt tot meer openheid over de problemen die spelen bij de afwikkeling van faillissementen. ‘In de media worden curatoren veelvuldig afgeschilderd als ‘graaiers’ omdat het salaris dat aan hen wordt betaald ten koste gaat van een uitkering aan de schuldeisers. Ik heb moeite met dat beeld, zeker omdat er een groot aantal faillissementen is waarin geen geld in de boedel beschikbaar is en de wetgever dus eigenlijk verlangt dat curatoren hun werk ‘gratis’ doen. De resultaten van mijn onderzoek zouden voor de wetgever aanleiding moeten zijn om alternatieven voor de financiering van lege boedels en voor de betaling van salarissen aan curatoren te onderzoeken en waar mogelijk te ondersteunen als hij zijn ambitie wil waarmaken.’ Jessie Pool promoveerde op 27 september 2022.

Promotie Stijn Franken

Op 29 september 2022 is [Stijn Franken](#) gepromoveerd op het proefschrift *Schade en risico*. In het proefschrift staan vragen centraal zoals wat is *schade*? Wat vormt *voordeel*? Wat bedoelen we met *schadetoerekening* of *voordeelstoerekening*? Franken inventariseert de verschillende stappen die we in de praktijk doorlopen, zonder dat we dit altijd expliciet benoemen. Het expliciteren van wat een driestappenplan

of drie vormen van risico blijkt te zijn, helpt de schadevergoedingsdiscussie. Franken besteedt bijzondere aandacht aan het onderscheid tussen *gedragsnormen* en *verdelingsnormen*. Aan gedragsnormen en verdelingsnormen liggen verschillende vormen van rechtvaardigheid ten grondslag: corrigerende respectievelijk verdelende rechtvaardigheid. Dit verschil is van invloed op zowel de vergoedingsgrondslag als de omvang van de schadevergoeding, de wijze van nakoming, het moment van ontstaan van de schadevergoedingsplicht, de inhoud van de schadehypothese, de inrichting van het partijdebat of de rol van de rechter. Het duidelijk onderscheiden van gedragsnormen en verdelingsnormen vergemakkelijkt het beantwoorden van de indringende vragen over schade en voordeel die rijzen in de huidige tijd en maakt de motivering van oordelen daarover overtuigender, aldus Franken.

Promotie Denise Verkroost

Op 27 oktober 2022 is Denise Verkroost gepromoveerd op het proefschrift *Met zachte drang*. Binnen de Nederlandse jeugdhulpverlening komt het voor dat ouders door hulpverleners onder druk worden gezet om 'vrijwillig' mee te werken aan hulpverlening, en soms zelfs aan een uithuisplaatsing van hun kind. Dit wordt in de praktijk 'drang' genoemd. Waar het vrijwillige en gedwongen

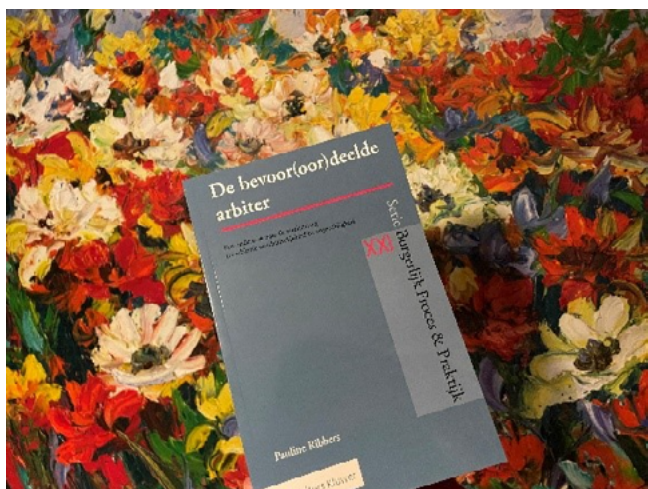

kader van jeugdhulpverlening duidelijk bij wet zijn geregeld, ontbreekt voor het drangkader een wettelijke grondslag. In haar proefschrift formuleert Verkroost fundamentele uitgangspunten die gelet op de rechtshistorie en het internationale mensen- en kinderrechtenkader aan het jeugdhulpverleningsstelsel ten grondslag (behoren te) liggen. Vervolgens geeft zij inzicht in het drangkader, de positie van dit kader binnen het jeugdhulpverleningsstelsel en wat dit betekent voor de rechtsbescherming en verantwoordelijkheden van betrokkenen in de praktijk. Tot slot bevat het proefschrift aanbevelingen ter versterking van de rechten van jeugdigen en ouders die te maken krijgen met jeugdhulp op het snijvlak van het vrijwillige en gedwongen kader.

Promotie Pauline Ribbers

Op woensdag 30 november 2022 is Pauline Ribbers gepromoveerd op het proefschrift *De bevoor(oor)deelde*

arbiter. Een onderzoek naar de verplichting tot arbitrale onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Pauline stelt in haar proefschrift de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van arbiters centraal. Het uitgangspunt is eenduidig: een arbiter dient onafhankelijk en onpartijdig te zijn. Minder eenduidig is het antwoord op de vraag wat deze arbitrale onafhankelijkheid en onpartijdigheid inhoudt. Pauline gaat enerzijds in op een aantal (open) vraagstukken die verband houden met de verplichting tot onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Anderzijds kijkt zij naar de wijze waarop de verplichting in arbitrale wet- en regelgeving en (scheids) rechterlijke uitspraken is ingevuld.

Georganiseerde congressen en lezingen | *Organised Events*

Midterm review: een open discussie over de strategie van de juridische opleidingen

Op woensdag 19 januari 2022 vond online de midterm review van de juridische opleidingen plaats in het platform 'Let's Get Digital'. Het was een interactieve middag waarin 130 deelnemers samen de onderwijsstrategie van de juridische opleidingen en de faculteit open en kritisch bespraken.

Studenten, docenten, bestuurders, werkgevers en alumni namen deel aan de middag, die verdeeld was in meerdere delen: een plenair gedeelte met lezingen van Burkhard Schafer en Robine de Lange-Tegelaar, dialoogsessies, de uitreiking van de Leiden Law Skills-prijs en de terugkoppeling van de reviewcommissie. Onder andere in de reflectie van [Tycho de Graaf](#) op de lezing van Burkhard Schafer werd aandacht besteed aan de wisselwerking tussen onderzoek en onderwijs. Tech moet een plaats krijgen in ons onderwijs en daarbij is het universitaire [SAILS-project](#) van groot belang, aldus De Graaf. Dit project combineert onderzoek en onderwijs in relatie tot kunstmatige intelligentie. Hier worden cursussen opgezet en wordt ook aan een minor gewerkt die een component programmeren bevat. Met deze mogelijkheden komen toekomstige juristen steeds dichterbij het profiel van de *T-shaped lawyer*: een jurist met een bepaalde focus, die ook in de breedte over uiteenlopende kennis en vaardigheden beschikt.

Promovendilezing door Ruben van Uden

Maandag 7 maart 2022 heeft Ruben van Uden de jaarlijkse promovendilezing gehouden voor studievereniging Mordenate College. In deze lezing sprak hij over promoveren in het algemeen, waarbij hij vragen beantwoordde als 'Waarom zou je willen promoveren?' en 'Hoe ziet een promotietraject (met en zonder onderwijsaanstelling) eruit?'. Daarnaast sprak hij ook over een onderdeel van zijn proefschrift, met als titel '200 jaar fiscaal voorrecht: een goudmijn voor de Schatkist?'.

Q&A Cathalijne van der Plas: 'Bedrijven die uit eigen beweging weggaan, moeten in Rusland aan verplichtingen voldoen'

In 2022 nam [Cathalijne van der Plas](#) deel aan een vraaggesprek met het juridische vakblad 'De Jurist' over privaatrechtelijke consequenties voor uit Rusland vertrekkende bedrijven. Olie- en gasconcern Shell, scheepsbouwer Damen Shipyards, autoconcern Volkswagen, woongigant Ikea, modemerkt Zara: het is slechts een greep uit het toenemende aantal bedrijven dat Rusland (deels) de rug toekeert. 'Als Ikea of Zara beslist om hun winkels in Rusland te sluiten, heeft dat gevolgen voor huurcontracten,

arbeidsovereenkomsten en contracten met leveranciers,' zegt Cathalijne van der Plas, in een Q&A met De Jurist. 'De vraag is welk recht op die overeenkomsten van toepassing is.' Lees [hier het gehele artikel](#) op de website van De Jurist.

Inspiring pre VSR conference PhD day organised by VSR, ELS Academy & KU Leuven

On 9 March 2022, the first edition of the PhD preconference day, for and by PhDs, took place at KU Leuven. This day was organised by the VSR, ELS Academy and the KU Leuven. The preconference day preceded the VSR Conference, which took place on 10 and 11 March 2022. The day revolved around the research method of interviewing and the ethical aspects thereof, which were explored through keynote presentations and various workshops.

Around 40 PhD students from the Netherlands and Belgium – all embarking on empirical legal research projects – attended the PhD day.

Kimia Heidary was part of the organising committee and also gave a workshop together with Helen Pluut (director of the ELS Academy) on how to go from research question to topic list. Danielle

Chevalier of the Van Vollenhoven Institute (chairman of VSR) and postdoc Lisa Ansems of Institutions for Conflict Resolution gave a workshop together on the step from data analyses to conclusions. The day was concluded with a festive gathering in the beautiful city centre of Leuven.

Presentatie Jessie Pool bij de vereniging voor insolventierecht advocaten (INSOLAD)

Op 5 april 2022 verzorgde Jessie Pool op uitnodiging van INSOLAD, de vereniging voor insolventierecht advocaten, een workshop in Pathé Ede over de resultaten van haar promotieonderzoek. Tijdens de presentatie ging zij in op uiteenlopende werkwijzen van curatoren, perverse prikkels die spelen bij de taakuitoefening van de curator en het belangenpluralisme dat om de hoek komt kijken nu van de curator steeds meer wordt verwacht rekening te houden met maatschappelijke belangen. De onderzoeksresultaten van het promotieonderzoek van Jessie vormen aanleiding voor INSOLAD om de praktijkregels van curatoren aan te scherpen.

Global Online Thesis Topic Meeting (GOTTM) on NFT's and IP

On April 5, 2022 Dirk Visser organised the very first Global Online Thesis Topic Meeting (GOTTM). The topic of this GOTTM was NFT's and IP. Richard Lehv gave a talk of about one hour with many interesting US examples. Alexandra Giannopoulou and Andres Guadamuz shared some thoughts from an EU / UK perspective. A plenary discussion followed. All academics and students considering

to do research on the topic were invited to participate. All participants read 'The Rise of NFTs: These Aren't the Droids You're Looking For' and 'The Treachery of Images: Non-fungible Tokens and Copyright'.

Presentatie Vanessa Mak tijdens congres 'Transformation of Consumer Law'

Op 21 en 22 april 2022 nam Vanessa Mak deel aan het congres 'Transformation of Consumer Law' aan de University of Warwick, georganiseerd door Christian Twigg-Flesner en Hans Micklitz. Twintig wetenschappers

uit verschillende Europese landen debatteerden over de toekomst van het consumentenrecht in het licht van uitdagingen als digitalisering, duurzaamheid, en de samenwerking tussen Europees en nationaal recht. Vanessa presenteerde een paper over de 'Transformation of the Consumer Image', dat aansluit bij haar Vici-project. De publicaties van het congres verschijnen later in een uitgave van Hart Publishing.

Liber Amicorum prof. mr. C.J.J.C. van Nispen

In 2022 hebben Charlotte Vrendenburg en Dirk Visser bijgedragen aan het Liber Amicorum voor Leids alumnus en PAO- docent prof. mr. C.J.J.C. van Nispen, die afscheid nam van de VU. Het boek werd overhandigd tijdens het Symposium 'IE-procesrecht' bij De Brauw Blackstone Westbroek. Tijdens het symposium, dat mede werd georganiseerd door Vrendenburg, spraken Constant van Nispen, Zoe Butler, Robert van Peurseem, Tobias Cohen

Jehoram en zichzelf onder leiding van dagvoorzitter Toon Huydecoper over uiteenlopende onderwerpen op het gebied van IE-procesrecht. Het boek 'IE-procesrecht. Constant in beweging' (red. Cohen Jehoram, Groot, Maas en Vrendenburg) is uitgegeven bij deLex Amsterdam.

Conference on 8 and 9 July 2022: Courts as an Arena for Societal Change

In 2022 around 200 scholars from around the world came to Leiden to discuss the contribution of courts to societal change. Leiden Law School was hosting the conference.

Citizens, companies and civil society organisations rely on the courts to solve social issues, where governments are failing due to political divisions, incompetence, corruption or other reasons.

Take, for instance, the recent clash between the Dutch Government and farmers about the government plans to curb nitrogen oxide and ammonia emissions. Will the courts be able to bridge the social divide? Conference chairman **Alex Geert Castermans**, Professor of Civil Law, says: 'It's not just a question of seeking justice in the courtroom, but also of creating support and accepting authority.'

His colleague Miranda Boone, Professor of Criminology, adds: 'It's important to gather information about what citizens and civic organisations expect from the judiciary and whether or not these expectations can be fulfilled in the courtroom. If that is possible, the question arises what that implies in relation to the role and significance of the judiciary.'

More than 120 scholars gave presentations about their research in this area. The conference closed with an interview with four judges (from Kenya, the Netherlands and Portugal) to discuss the conference findings.

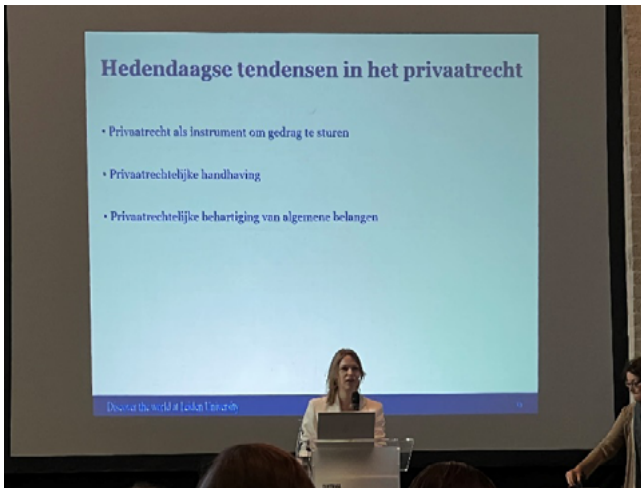
Congres Suum Cuique: De tijd van Klimaataansprakelijkheid

Op 25 mei 2022 vond het jaarlijkse congres van **Suum Cuique** plaats. Dit jaar was het thema 'De tijd van Klimaataansprakelijkheid'. De alom bekende Shell-uitspraak van de Haagse rechtbank, de opeenstapelende IPCC-rapporten en de politieke controverse omtrent onze reactie op klimaatverandering benadrukken het belang van dit onderwerp voor civielrechtelijke juristen. Welke uitdagingen brengt klimaatverandering van uit een juridische optiek? In hoeverre kan, mag en moet de civiele rechter zich in dit debat mengen? En hoe wordt er vanuit het buitenland tegen civielrechtelijke interventie aangekeken? Onder dagvoorzitterschap van **Alex Geert Castermans** werden deze en andere vragen door de verschillende sprekers verkend.

Preadvis Vanessa Mak en Anne Keirse op NJV-Jaarcongres 'De repressieve samenleving'

Op 10 juni 2022 werd in De Nicolaïkerk in Utrecht het NJV-Jaarcongres gehouden. Het thema luidde: "De repressieve samenleving", omdat zich in onze samenleving sinds ongeveer de eeuwwisseling onmiskenbaar een trend heeft

gemanifesteerd van meer repressie. Wat dat voor ons recht betekent, hebben de preadviseurs in kaart gebracht voor de drie grote deelgebieden civiel-, bestuurs-, en strafrecht. Daardoor ontstond een indrukwekkend overzicht van de stand van ons recht op die deelgebieden, maar ook meer overkoepelend over ons recht als geheel. [Vanessa Mak](#) en [Anne Keirse](#) beschreven in het civielrechtelijke preadvies hoe het privaatrecht meer dan vroeger wordt ingezet om gewenst gedrag te bewerkstelligen of tegen te gaan, hoe handhaving door private actoren is toegenomen en hoe met acties bij de burgerlijke rechter of door inzet van het privaatrecht steeds meer het algemeen belang wordt nagestreefd (denk aan het Urgenda-arrest van de Hoge Raad en het Shell-vonnis van de Haagse Rechtbank).

Bart Krans speaker at international seminar in Norway

[Bart Krans](#), Professor of Private Law and Civil Procedure, spoke about ‘procedural agreements and ex officio

application of EU law’ at an international seminar that was held at the University of Bergen in June 2022. The results of the seminar will be published in 2023.

The participants at the seminar on contractualisation of civil litigation discussed various aspects of contractualisation of court proceedings. Parties are increasingly allowed to agree to deviate from the regular rules of civil procedure, by entering into agreement on, for instance, choice of courts and division of litigation costs.

Questions dealt with at the seminar included: What are the advantages and disadvantages of procedural contracts? Under which circumstances should the court exercise control of the agreement and what should be the scope and intensity of the control? More information on the seminar is available [here](#).

Wat drijft de curator?

Op 30 juni 2022 vierde de Vereniging Jonge Insolventierecht Advocaten (JIRA) haar tweede lustrum, zij het ietwat vertraagd vanwege voorgaande Coronajaren. Voor dit lustrumfeest verzorgde [Jessie Pool](#) en [Niek Strohmaier](#) het inhoudelijke deel, waarbij de volgende vraag centraal stond: ‘Wat drijft de curator?’. Aan de hand van een casus werden de aanwezigen gevraagd zich te verplaatsen in de schoenen van de betreffende curator en te reflecteren op hun intuïties t.a.v. de verantwoordelijkheid van de bestuurder van de onderneming in de casus voor

zijn faillissement. In hoeverre kunnen we onze intuïties vertrouwen? Waarom kunnen onze intuïties op basis van dezelfde feiten zo verschillen? Welke rol spelen biases hierin? Hoe kan het dat curatoren verschillen in hun taakopvatting ook al is deze wettelijk vastgelegd? Wat zijn de implicaties van die verschillende taakopvattingen en welke rol spelen de rechtbank en relatie met de rechter-commissaris in het handelen

van de curator? Deze en vele andere thema's zijn de revue gepasseerd en bediscussieerd tijdens de middag, de afsluitende paneldiscussie waaraan ook Mark Bosch (rechter(-commissaris) Overijssel) deelnam, en bij de aansluitende borrel.

Courts as an Arena for Societal Change

On 8 and 9 July 2022, Leiden Law School hosted the second conference of the Research Group on Institutions for Conflict Resolution (COI).

The [research group](#) is a joint collaboration between Radboud University Nijmegen, Utrecht University, and Leiden University, funded by the Ministry of Education, Culture and Science under the [Dutch Sector Plan for Law](#). The theme of the conference was *Courts as an Arena for Societal Change*. The conference brought together nearly 200 researchers and practitioners from around the world, and the overwhelming majority attended in person to discuss the evolving role of the judiciary in addressing difficult and contentious social and political issues.

Lauren Kohn (Cape Town) gave the opening talk on South African constitutionalism, arguing for a reconfiguration of the separation of powers to allow formal recognition of a fourth integrity branch. Tom Ginsburg (Chicago) wrapped up the first day by reflecting on the role of courts in democratisation as well as in democratic backsliding, discussing the manner in which populism can undermine the work of courts. Scott Cummings (Florence/Los Angeles) spoke on the second day about the relation between legal

mobilisation and courts as arenas for social change, focusing on the challenge posed by legal mobilisation attacking democratic institutions in the United States.

The topics presented during the various plenary and parallel sessions make it clear that the judiciary faces many challenges at the moment relating to environmental and climate change concerns, migration and human rights issues, threats to democracy, corruption, and other politicised matters. There were also a number of fascinating and timely discussions about how the courts have responded in recent times of crisis, particularly in relation to the impact of COVID-19 on access to justice. In addition, there was a roundtable featuring Dutch legal practitioners who discussed their perceptions of their role in societal change. Some contributions were posted as part of a [blog series](#) on Leiden Law Blog prior to the start of the conference.

The conference concluded with a plenary session, *Thoughts from the Bench*, in which four judges were interviewed by colleagues Margaretha Wewerinke-Singh and Bastiaan Rijpkema (both from Leiden University) about the themes that had arisen throughout the conference. Lady Justice Joyce Aluoch (International Criminal Court, Court of Appeal and High Court of Kenya), Judge Paulo Pinto de Albuquerque (European Court of Human Rights), Judge Larisa Alwin (Amsterdam Court of Appeal), and Judge Egbert Myjer (European Court of Human Rights) all shared their views on the role of judges in defending democracy and the rule of law, and in what circumstances it might be desirable or even necessary for judges to make decisions on political matters. We heard about challenging and unique

decisions that these judges faced. Politics, policy and judicial decisions are interconnected inevitably, and it was wonderful to hear from the bench directly in this way.

Chairs Miranda Boone and Alex Geert Castermans were also interviewed by a local radio station [Sleutelstad](#). A special issue of the European Law Journal was dedicated to the conference.

International ELS Conference

On 1 and 2 September 2022, colleagues of Leiden Law School participated in the very first International ELS Conference, organized by the ELS Academy in Amsterdam. The 2022 Empirical Legal Studies Conference was hosted by the Faculty of Law of the Vrije Universiteit Amsterdam. Around 160 ELS enthusiasts from all over the world made it an inspiring and wonderful conference with an open atmosphere.

The conference was a unique opportunity for empirical legal scholars to discuss their projects with other international empirical legal scholars and receive feedback on the empirical side of the research. Several Leiden colleagues presented their empirical work. For instance, [Sarah Vandenbroucke](#), [Alette Jansen](#), [Merel Cornax](#), [Jessie Pool](#), and [Helen Pluut](#) organized a pre-arranged panel together

on corporate social responsibility. In another pre-arranged panel, European Consumer Protection 2.0, colleagues talked about new developments in consumer perceptions of online price discrimination ([Kimia Heidary](#)), product safety law in e-commerce ([Gitta Veldt](#)) and the need to reconstruct existing consumer concepts in regulation ([Vanessa Mak](#)).

Other presentations included [Niek Strohmaier](#) and [Sofia de Jong](#) on character evidence in legal proceedings, [Eva Grosfeld](#) on the moral foundations of EU law and the perceived legitimacy of the EU, [Cale Davis](#) on understanding the use of discretion in law, [Cecily Rose](#) on quantitative insights from research funding bodies relevant for the field of international law, [Adriaan Bedner](#) on the right to self-determination in matters of legal identity, and [Federica Casano](#) on the EU tax haven blacklist. You can find the booklet with all the presenters and the abstracts [here](#).

Internationale lezingen Bart Krans

Op 3 september 2022 sprak [Bart Krans](#) in Koksijde (België) op uitnodiging van het Belgische Tijdschrift

voor Privaatrecht (TPR) tijdens een door dat tijdschrift georganiseerde bijeenkomst over 'De teleurgestelde schuldeiser en het recht op prijsvermindering'. Ten overstaan van het Belgische publiek (onder wie onder meer leden van het Hof van Cassatie, hoogleraren uit onder meer Leuven, Gent, Brussel en Antwerpen en advocaten bij het Hof van Cassatie) gaf hij een rechtsvergelijkende lezing. Het TPR plaatste een [kort verslag](#) op LinkedIn.

Bart Krans gaf op 18 oktober 2022 een lezing op het internationale symposium 'European requirements for the organisation of civil courts' te München. Het symposium was georganiseerd door de Ludwig Maximilians Universität München. Krans sprak over 'Independence, impartiality and civil liability for court decisions'. De bijdragen aan het symposium zullen later in een boek verschijnen.

Digital assets en privaatrecht – drie voordrachten Matthias Haentjens

Met het faillissement van FTX, een van de grootste cryptobeurzen ter wereld, is de vraag actueler dan ooit: welke aanspraken hebben beleggers in *crypto-assets*? Matthias Haentjens is betrokken bij een aantal projecten die tot onderwerp hebben de privaatrechtelijke kwalificatie van *digital assets* (zoals crypto's), mogelijke verwijzingsregels en de internationale harmonisering daarvan. Met name vanwege

zijn werk bij UNIDROIT in dit verband heeft hij de afgelopen weken een drietal voordrachten gehouden.

Op 27 oktober 2022 gaf hij een lezing voor de Association of Global Custodians. Dit is de vereniging van de grootste banken ter wereld die financiële instrumenten voor klanten bewaren. Hier sprak hij samen met advocaat-partner Steve Weise (Proskauer Rose LLP) over het UNIDROIT-project. Steve Weise is ook een van de belangrijkste penvoerders van de recente wijzigingen van de Amerikaanse UCC. Ook die wijzigingen kwamen (uiteraard) uitgebreid aan bod.

Op 24 november 2022 stond Matthias bij de Nederlandse Vereniging van Banken op het podium. Hij sprak over de vraag wat UNIDROIT zal betekenen voor Europese banken en het Nederlands privaatrecht. Daarnaast stond hij stil bij de Europese Markets in Crypto-assets verordening (MiCAR). Deze concept-verordening zal het *cryptoserviceproviders* bijvoorbeeld verbieden om vermogensbestanddelen van hun klanten zonder hun toestemming te gebruiken. Zou dat de klanten van het

failliete FTX hebben geholpen? De definitieve stemming over de MiCAR vindt begin 2023 plaats. Eenmaal aangenomen, zal MiCAR een enorme impact op de sector hebben, niet in de laatste plaats omdat de verordening enkele goederenrechtelijke bepalingen bevat.

Ten slotte was Matthias te gast in de Jortcast van Jort Kelder. De op 25 november 2022 gepubliceerde uitzending ging over het omvallen van FTX. Samen met cryptokenner en schrijver Bert Slagter sprak hij onder meer over de vraag of wetgeving dergelijke faillissementen in de toekomst kan voorkomen. Ook de digitale munt van centrale banken is ter sprake gekomen. De podcast is [hier](#) te beluisteren.

Round Table Hazelhoff Centre for Financial Law: Freedom of Contract vs Forced Contracts in the Financial Sector

To commemorate its 10 Year Anniversary, on 10 November 2022 the Hazelhoff Centre for Financial Law (HCFL) organised a round table on the topical subject of Freedom

of Contract vs Forced Contracts in the Financial Sector. The key question discussed at this round table was to which extent a bank has the freedom to refuse to open a bank account for a client or even to terminate an already existing bank account and to which extent the bank is obliged pursuant to its duty of care to open or continue such bank account. The round table started with three short introductory presentations. Firstly, Valentina Caria, a former PhD candidate at the HCFL and currently a supervisor specialist at DNB, gave a bird's eye overview of the overall legal framework. Thereafter, Anne Stortelder and Bart van der Wiel of Houthoff discussed the questions that banks are confronted with as a result of the case law of the Dutch Supreme Court with respect to the opening and termination of a bank account. The third presentation was held by Maartje van der Beek of BarentsKrans. She discussed the position of a professional client that wishes to open a bank account but is confronted with a refusal of the bank. [Pim Rank](#), professor of Financial Law at the HCFL, acted as chair and moderator. There were approximately 40 persons present (all invitees), who actively participated in the discussion that followed after the introductory presentation.

Rechtsbescherming bij uithuisplaatsing: voldoende equality of arms?

In het afgelopen jaar is veel discussie gevoerd over onvoldoende rechtsbescherming bij uithuisplaatsing in kamerdebatten, media en onderzoeksrapporten. Ook in de eindevaluatie Wet herziening kinderschermingsmaatregelen is rechtsbescherming bij jeugdbescherming een belangrijke rode draad en worden aanbevelingen tot verbetering gedaan. In november 2022

is minister Weerwind van Justitie & Veiligheid inhoudelijk ingegaan op deze eindevaluatie en tevens op de vraag hoe de rechtsbescherming kan worden verbeterd.

In Nederland worden kinderen op vrijwillige of gedwongen basis (via een maatregel van kinderscherming) uit huis geplaatst. Hoe is de rechtsbescherming van ouders en kinderen die te maken krijgen met uithuisplaatsing op dit moment geregeld? Waarover bestaan zorgen? En welke rol heeft de kinderrechter ten aanzien van conflictoplossing over uithuisplaatsingen? In haar lezing van 29 november 2022 ging [Mariëlle Bruning](#), die één van de auteurs van de Eindevaluatie Wet herziening kinderschermingsmaatregelen was, in op deze vragen.

Helen Pluut in the media about social safety

On December 1, 2022 [Helen Pluut](#) was interviewed by both the [Leidsch Dagblad](#) and [Intermediair](#) on the topic of social safety and unacceptable behaviour. The reason was the recently discredited professor of astronomy at Leiden University and Matthijs van Nieuwkerk, the presenter of Dutch talk show *De Wereld Draait Door*. 'It's a situation that is familiar to many people' says Helen Pluut, Associate Professor at the [Department of Business Studies](#).

In the interviews, she discusses informal learning processes that occur as part of an organisation's culture. People might start to think that certain undesirable behaviour - such as intimidation and bullying - is part of that culture. But what do you do if you experience such a negative atmosphere at work? Or if your own supervisor is actually the problem?

In the articles, Helen Pluut warns against the metaphor of competitive sports that is widely used, also in academia. Together with her colleagues from the Young Academy Leiden she previously wrote a [blog](#) on this topic.

Online bijeenkomst over uniformering van voorprocedures bij toelating, schorsing en verwijdering in het primair en voortgezet onderwijs

Op 7 december 2022 hebben onderzoekers Sander Jansen (Universiteit Maastricht), Jochem Streefkerk (zelfstandige) en [Stijn Voskamp](#) hun onderzoek naar “*Uniformering van voorprocedures bij toelating, schorsing en verwijdering in het funderend onderwijs*” besproken tijdens een online bijeenkomst georganiseerd door het Expertisecentrum van Onderwijsgeschillen. In opdracht van het Expertisecentrum van Onderwijsgeschillen

hebben de onderzoekers zich in 2021 en 2022 aan de hand van een theoretische en empirische benadering gebogen over de vraag naar mogelijkheden voor uniformering van aan de rechtspraak voorafgaande procedures van geschillenbeslechting, ten aanzien van beslissingen tot (weigering van) toelating, schorsing of verwijdering van een leerling in het primair en voortgezet onderwijs.

Het onderzoek gaat over beslissingen die vooral ouders en leerlingen raken: over toelating, schorsing of verwijdering van leerlingen. Er is een aantal mogelijkheden om die beslissingen te (laten) beoordelen, wat kan leiden tot een zoektocht naar de juiste procedure.

In het onderzoek staan vier procedures centraal:

1. de procedure van bezwaar bij het bevoegd gezag;
2. de procedure bij de Landelijke Bezwaaradviescommissie Toelaatbaarheidsverklaringen;
3. de adviesprocedure bij de Geschillencommissie passend onderwijs;
4. de mogelijkheid om een oordeel te vragen aan het College voor de Rechten van de Mens.

De onderzoekers hebben onder meer met verschillende betrokkenen uit het onderwijsveld een twaalfal interviews gehouden alsook data proberen te verzamelen door middel van een vragenlijst die onder de geïnterviewden is verspreid. Op basis van een analyse van wetgeving en (onderwijs) praktijk constateren de onderzoekers dat meer uniformering gewenst is en stellen zij hiertoe een oplossingsrichting voor.

De presentatie door Jansen, Streefkerk en Voskamp werd ingeleid door Paul Zoontjens, lid van het programmabestuur Expertisecentrum Onderwijsgeschillen en emeritus-hoogleraar. Na de presentatie gingen de onderzoekers en het programmabestuur met de online deelnemers verder in gesprek over de eindrapportage met de blik gericht op de toekomst van geschillenbeslechting in het onderwijs. Ook bijzonder hoogleraar [Brechtje Paijmans](#) (leerstoel Conflictoplossing en rechtsbescherming in het onderwijs, Universiteit Leiden) was aanwezig.

Publicaties uitgelicht | *Publications highlighted*

International publication about ELS in Dutch legal education

In 2022 Researchers from the Coherent Private Law research program have published an article in *The Law Teacher* about the state of the art of Empirical Legal Studies education in the Netherlands. The article is available in open access [here](#).

In this article, [Ekaterina Pannebakker](#), [Helen Pluut](#) and [Stijn Voskamp](#) together with [Wouter de Zanger](#) (formerly Utrecht University, now FvKG Advocaten) describe and discuss the portfolio of courses in which empirical legal research skills are currently taught to law students in the Netherlands. It results from an in-depth country-wide study they undertook as part of a project supported by the Dutch Research Council (NWO) in view of the growing attention to ELS.

The paper concludes with a reflection on the future of ELS education in the Netherlands.

- [Pannebakker E.S., Pluut H., Voskamp S. & Zanger W.S. de \(2022\), Empirical legal studies in the law school curriculum in the Netherlands: what is the state of the art and where do we go from here?, *The Law Teacher* 56\(3\): 384-403.](#)

Sustainable finance meets financial innovation: from green investments to ESG derivatives

In order to achieve the internationally agreed climate objectives, a transition towards a more sustainable economy and the redirection of cash flows and investments towards sustainable projects is required. Given this important role of sustainable finance in combatting climate change, it raises the question whether financial innovation, such

as Climate Benchmarks and ESG Derivatives, have the potential to contribute materially towards achieving the targets set in Paris. This question is certainly justified given the concerns raised by commentators about financial innovation generally: such innovation has not always been to the benefit of customers or other stakeholders, and when mishandled could lead to consumer detriment, scandals or worse. In order to answer this question, this article examines various financial climate-related products.

The idea behind current climate policy is that the cost of funding for firms or projects should be changed in accordance with their sustainability performance. This approach is in line with the polluter pays principle, historically applied to environmental damages. In the current setup, those who embark on a sustainable path should find their costs of funding lower than those who are more damaging to climate and environment. This article

argues that, for those products which have the potential to assist in the transition and could make the funding of sustainable projects more attractive, some prior conditions need to be met, including clear objectives (or targets), meaningful transparency, and independent performance measurements.

- Rogge E. (2022), Sustainable finance meets financial innovation: from green investments to ESG derivatives, *Journal of International Banking Law and Regulation* 37(3): 103-110.

Clarifying responsibility: professional digital health in the doctor-patient relationship, recommendations for physicians based on a multi-stakeholder dialogue in the Netherlands

digital health in clinical practice. This was part of an overarching project aiming to explore the most pressing ethical and legal obstacles

Background: Implementation of digital health (eHealth) generally involves adapting pre-established and carefully considered processes or routines, and still raises multiple ethical and legal dilemmas. This study aimed to identify challenges regarding responsibility and liability when prescribing

regarding the implementation and adoption of digital health in the Netherlands, and to propose actionable solutions.

Methods: A series of multidisciplinary focus groups with stakeholders who have relevant digital health expertise were analysed through thematic analysis.

Results: The emerging general theme was ‘uncertainty regarding responsibilities’ when adopting digital health. Key dilemmas take place in clinical settings and within the doctor-patient relationship (‘professional digital health’). This context is particularly challenging because different stakeholders interact. In the absence of appropriate legal frameworks and codes of conduct tailored to digital health, physicians’ responsibility is to be found in their general duty of care. In other words: to do what is best for patients (not causing harm and doing good). Professional organisations could take a leading role to provide more clarity with respect to physicians’ responsibility, by developing guidance describing physicians’ duty of care in the context of digital health, and to address the resulting responsibilities.

Conclusions: Although legal frameworks governing medical practice describe core ethical principles, rights and obligations of physicians, they do not suffice to clarify their responsibilities in the setting of professional digital health. Here we present a series of recommendations to provide more clarity in this respect, offering the opportunity to improve quality of care and patients’ health. The recommendations can be used as a starting point to develop professional guidance and have the potential to be adapted to other healthcare professionals and systems

- Silven A.V., Peet P.G. van, Boers S.N., Tabak M., Groot A. de, Hendriks D., Os H.J.A. van, Bonten T.N., Atsma D.E., Graaf T.J. de, Sombroek-van Doorn M.P., Chavannes N.H. & Villalobos-Quesada M.J. etc. (2022), Clarifying responsibility: professional digital health in the doctor-patient relationship, recommendations for physicians based on a multi-stakeholder dialogue in the Netherlands, *BMC Health Services Research* 22: 1-10 (129).

Children's Access to Justice: A Critical Assessment

An inter-university partnership was formed in 2017 to reflect on child participation in proceedings. It brings together researchers from the University of Ottawa in Canada, the University of Leiden in the Netherlands, the Catholic University of Louvain in Belgium, and the Universities of Bordeaux and Aix-Marseille in France. The partnership was possible thanks to a grant from the Social Sciences and Humanities

Research Council of Canada (SSHRC). Within a networked logic of collaborative effort, the research teams decided to emphasize children's access to and participation in justice, within the proceedings that fall under 'child protection'. The choice of this research field is explained in particular by the limited number of works addressing access to justice for children in this field. The research on access to justice has, until now, chiefly concentrated on children within the criminal justice system. Nevertheless, every day many more children are confronted with child protection proceedings.

The objective of the research was twofold: first, to discover the concrete mechanisms used in each State to implement children's right to be heard and to participate in the justice system. Subsequently, to take an interest in the viewpoint and experience of the concerned parties on listening to and participation of children in the field of child protection, including those of professionals and children.

To this end, in each of the four countries the teams undertook qualitative research studies, primarily using interview techniques or the administration of questionnaires. The respondents included – depending on the teams – magistrates, social workers, lawyers specialized in defending minors, and young adults and/or children. While the legislative and judicial mechanisms may at times be very different, and while the research methods and the target population were not identical in the work of each team, it is interesting to note that generally speaking, the results converge with regard to the obstacles to full effectiveness of children's rights to express themselves freely on issues that concern them in the field of child protection, as highlighted below.

The research findings were presented during a conference organized by the Interdisciplinary Research Laboratory on the Rights of the Child (IRLRC) of the University of Ottawa. Faced with the restrictions imposed by the COVID-19 pandemic, it was planned for May 2020 but postponed to 20 and 27 May 2021, and held by videoconference. This conference was also an opportunity to compare the research results with the work of other researchers

from eight different countries working on questions in connection with children's access to and participation in the justice system, in areas other than child protection, and/or on specific thematic areas.

The conference book (published in English [Intersentia] and French [Daloz]; [Marielle Bruning](#) is one of the editors) reflects many topics that were discussed during the conference. It is divided into four parts. The first part offers a synopsis of the results of the research carried out in the context of the partnership. The two following parts contain the contributions of the other researchers who contributed during the conference: the second examines the voice and place of children within various proceedings, and the third addresses obstacles to access to justice, and methods, and projects facilitating it. The fourth part offers thoughts and conclusions that open the way to future research efforts and to action for the benefit of children.

- Paré M., Bruning M.R., Moreau T. & Siffrein-Blanc C. (2022), *Children's Access to Justice: A Critical Assessment*. Cambridge – Antwerp – Chicago: Intersentia.
- Paré M., Bruning M.R., Moreau T. & Siffrein-Blanc C. (2022), *L'accès des enfants à la justice: bilan critique*. Thèmes et commentaires Paris: Daloz.

Contractual Liability for the Use of AI under Dutch Law and EU Legislative Proposals

In this chapter, the contractual liability of a company (the 'user') using an AI system to perform its contractual obligations is analysed from a Dutch law and EU law perspective. In particular, we discuss three defences which, in the event of a breach, the user can put forward against the

attribution of that breach to such user and which relate to the characteristics of AI systems, especially their capacity for autonomous activity and self-learning: (1) the AI system was *state-of-the-art* when deployed, (2) the user had no control over the AI system, and (3) an AI system is not a tangible object and its use in the performance of contractual obligations can thus not give rise to strict liability under Article 6:77 of the Dutch Civil Code. Following a classical legal analysis of these defences under Dutch law and in light of EU legislative proposals, the following conclusions are reached. Firstly, the user is strictly liable, subject to an exception based on unreasonableness, if the AI system was unsuitable for the purpose for which it was deployed as at the time of deployment. Advancements in scientific knowledge play no role in determining suitability. Secondly, a legislative proposal by the European Parliament allows the user to escape liability for damage caused by a non-high-risk AI system if the user took due care with respect to the selection, monitoring and maintenance of that system. Thirdly, the defence that the user is not liable because an AI system is not a tangible object is unlikely to hold.

- Graaf T.J. de & Wuisman I.S. (2022), Contractual Liability for the Use of AI under Dutch Law and EU Legislative Proposals. In: Custers B.H.M. & Fosch-Villaronga E. (eds) *Law and Artificial Intelligence: Regulating AI and Applying AI in Legal Practice*. The Hague: T.M.C. Asser Press. 259-277.

The Competing EU and UK Influence on Corporate Governance in Ireland Following Brexit

As part of the requirements of the Master of Laws Advanced Studies Programme in Law and Finance, Oisín McGinley wrote his thesis on the influence of Brexit on corporate governance in the Republic of Ireland. Upon completion of the degree, Oisín and Ebbe developed these ideas further into an article recently published in *Business Law Review*. In their article, they set out how company law and corporate governance in the Republic of Ireland have long been heavily influenced by developments in the UK. However, the UK's withdrawal from the European Union raises the question whether this will continue to be the case. In the article the authors explore both the historical developments as well as the way forward for corporate governance and the position of shareholders in Ireland following Brexit. It is argued that the influence from global trends, such as climate change mitigation, will have a significant impact on corporate governance in both the EU and the UK. However, any changes in corporate governance may occur at a different pace in the UK and EU, where Ireland would be more under the sphere of influence of the EU. As these trends generally set out to decrease any emphasis on short-term shareholder value creation, it is likely to impact the position of shareholders in Ireland as well.

- McGinley O.J. & Rogge E. (2022), The Competing EU and UK Influence on Corporate Governance in Ireland Following Brexit, *Business Law Review* 43(3): 104-113.

The Role of ESG Rating Agencies and Market Efficiency in Europe's Climate Policy

The European Union ("EU") set out an ambitious policy agenda to reduce its impact on climate change. Although the popular image is that economic growth and sustainability are practically incompatible, this policy agenda includes measures enabling reallocation of investment towards sustainable projects and companies. This paper posits that, by adopting measures requiring the disclosure of non-financial and in particular Environmental, Social, and Governance ("ESG") information, EU policy relies on market efficiency to ensure the desired reallocation of investment.

In order for this market efficiency approach to work properly, non-financial information must be accessible, comparable, and verified. This creates a new role for (non-financial) information verifiers, such as ESG Rating Agencies. Their role, as observed with Credit Rating Agencies, thus becomes twofold: reducing the non-financial information asymmetry and performing an almost regulatory function on sustainability. This paper examines the impact of ESG Rating Agencies, suggesting that methodologies differ widely although industry consolidation has improved uniformity. Furthermore, the combined measurement of 'E', 'S', and 'G' could lead to decent overall ratings but with poor scores for 'E'.

This paper concludes that increased oversight and regulation of ESG Rating Agencies may be required to ensure they fulfill their role in enabling this market-based approach towards tackling climate change.

- Rogge E. & Ohnesorge L.G.L. (2022), The Role of ESG Rating Agencies and Market Efficiency in Europe's Climate Policy, *Hastings Environmental Law Journal* 28(2): 113-147.

Changes to the European financial supervisory agencies' soft law powers : legitimacy problems solved or new puzzles created?

Important changes to the legislative framework of the three European Supervisory Authorities (ESAs) – the European Securities and Markets Authority (ESMA), the European Banking Authority (EBA), and the European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA) – have recently taken effect. The ESA review, which is regarded as an important step to ensure a fully functioning Capital Markets

Union and Banking Union, reinforces the role and powers of the ESAs. This article focuses on the most significant changes which apply from 1 January 2020 with an impact on the legitimacy of the ESAs' soft law powers. These changes include the introduction of 'no-action letters', modifications to the ESAs' nonbinding opinions and Q&As, and a possibility for market participants to address possible ultra vires problems at the European Commission. Altogether, the ESA review addresses several previous legitimacy issues, but at the same time brings to light new legitimacy concerns.

- Rijsbergen M.P.M. van & Rogge E. (2022), Changes to the European financial supervisory agencies' soft law powers: legitimacy problems solved or new puzzles created?, *European Journal of Legal Studies* 14(1): 219-254.

Medische aansprakelijkheid en AI

In het NJB van 21 oktober 2022 (afl. 32) is een artikel verschenen van [Jan van Staalduinen](#) getiteld 'Medische aansprakelijkheid en AI' (NJB 2022/2239).

Het artikel gaat in op de vraag wanneer een hulpverlener (arts) en/of ziekenhuis aansprakelijk zou kunnen zijn voor schade die veroorzaakt wordt door het gebruik van artificial intelligence (AI) bij de geneeskundige behandeling. Naast een bespreking van de 'klassieke' contractuele grondslag van art. 7:453 jo. 6:74 BW, de tekortkoming in de nakoming van de verplichtingen uit hoofde van de geneeskundige behandelingsovereenkomst, wordt overwogen of de patiënt die een 'slim' medisch hulpmiddel mee naar huis krijgt – al dan niet als implantaat ingebracht in het lichaam – op basis van de kooptitel (non-conformiteit, art. 7:17 jo. 7:18 BW) zou kunnen ageren.

Het belang van duidelijkheid over deze materie wordt versterkt door ontwikkelingen op Europees gebied: de Europese Commissie heeft op 28 september jongstleden een nieuw voorstel gepresenteerd betreffende de aansprakelijkheid voor het gebruik van AI. In het kader van zijn promotieonderzoek blijft Van Staalduinen dit dossier volgen en duiden tegen de achtergrond van het

zich eveneens verder ontwikkelende (nationale) medische aansprakelijkheidsrecht.

- Staalduinen J.H. van (2022), Medische aansprakelijkheid en AI: Welke wegen leiden naar Rome? Overzicht, analyse en vraagstukken, *Nederlands Juristenblad* 32(32): 2573-2580 (NJB 2022/2239).

Bestaat er binnen de huidige faillissementsprocedure voldoende ruimte voor het laten meewegen van maatschappelijke belangen?

Jessie Pool schreef (onder meer) daarover in haar artikel 'Maatschappelijk verantwoord vereffenen: belangenpluralisme bij de maatschappelijke taakuitoefening van de curator' (TvI 2022/20). In dit artikel betoogt zij dat deze ruimte feitelijk onvoldoende bestaat. Om maatschappelijk verantwoord vereffenen te bevorderen betoogde zij dat zowel een wettelijke verankering van de maatschappelijke taakuitoefening die ten koste mag gaan van het verhaal van de gezamenlijke schuldeisers, als een adequate vergoeding voor de maatschappelijke taakuitoefening noodzakelijk is. In een reactie op dat artikel bespreekt Miranda Van Eekelen-Atema dat er volgens haar wel degelijk ruimte bestaat voor het meewegen (en laten prevaleren) van maatschappelijke belangen. Een bevestiging hiervan in de Faillissementswet kan curatoren volgens Van Eekelen-Atema weliswaar comfort bieden om ook zo te handelen, maar de uiteindelijke afweging van belangen moet aan curatoren worden overgelaten, omdat deze afwegingen vanwege het sterk casuïstische karakter van faillissementen niet in abstracto kunnen

worden gemaakt. Pool betoogt in haar naschrift dat er in theorie misschien wel voldoende ruimte bestaat om maatschappelijke belangen mee te wegen, maar dat de belangenafweging bij curatoren laten niet het maatschappelijk verantwoord vereffenen bevordert, gezien de lage bereidheid van sommige curatoren om rekening te houden met maatschappelijke belangen.

De verantwoordelijkheid om rekening te houden met maatschappelijke belangen heeft in het huidige normenkader slechts een marginale betekenis, waaraan door sommige curatoren invulling wordt gegeven en door andere curatoren slechts gedeeltelijk of helemaal niet. Pool meent dat wij ons niet langer de vrijblijvendheid van curatoren kunnen veroorloven bij het meewegen van maatschappelijke belangen bij de afwikkeling van faillissementen. Tegelijkertijd moet een oplossing komen voor het feit dat voor de maatschappelijke taakuitoefening onvoldoende vergoeding bestaat. Zolang efficiënte inzet van geld en middelen voor curatoren een geldig argument is om af te zien van maatschappelijk verantwoord vereffenen, is het te hopen dat maatschappelijke belangen slechts een rol spelen in faillissementen met een boedel waarin enig actief te verdelen valt.

- Pool J.M.W. (2022), Naschrift bij de reactie op het artikel Maatschappelijk verantwoord vereffenen: belangenpluralisme bij de maatschappelijke taakuitoefening van de curator, TvI 2022/20, *Tijdschrift voor Insolventierecht* 2022(5): 192-193 (TvI 2022/28).

- Pool J.M.W. (2022), Maatschappelijk verantwoord vereffenen: belangenpluralisme bij de maatschappelijke taakuitoefening van de curator, *Tijdschrift voor Insolventierecht* 2022(4): 134-140 (TvI 2022/20).

The AI Act and Its Impact on Product Safety, Contracts and Liability

Tycho de Graaf and Gitta Veldt wrote an article in *European Review of Private Law* about the AI Act and Its Impact on Product Safety, Contracts and Liability. On 21 April 2021, the European Commission presented a proposal for an Artificial Intelligence (AI) Act. The proposal's aim is to address the risks associated with the placement and putting into service of an AI system on the EU market. In this contribution the Draft Regulation, its relationship to existing product safety law and its consequences for the private law liability of providers and users are assessed. More in particular, the proposed risk-based approach is explained, high-risk AI systems are discussed in more detail and what the implications of this public law instrument are for the private law contractual relationships and liability of the provider and user of an AI system.

- Graaf T.J. de & Veldt, G.M. (2022), AI Act and Its Impact on Product Safety, Contracts and Liability, *European Review of Private Law* 30(5): 803-833.

Is there sufficient room within the current bankruptcy procedure to consider societal interests?

Jessie Pool wrote about this, among other topics, in her article 'Maatschappelijk verantwoord vereffenen: belangenpluralisme bij de maatschappelijke taakuitoefening van de curator' (Socially responsible settlement: Pluralism of interests in the social performance of the insolvency practitioner's duties) (*Tijdschrift voor Insolventierecht* 2022/20).

In this article, she argued that this room is actually insufficient. In order to promote socially responsible bankruptcy, she argued that both a statutory enshrinement of social duty performance that may come at the expense of the recovery of joint creditors, and adequate compensation for social performance of duties are necessary.

In a response to that article, Miranda Van Eekelen-Atema states that, in her opinion, there is indeed room for the consideration (and prevalence) of societal interests. She believes that while an affirmation of this in the Bankruptcy Act can help insolvency practitioners to also act in this way, the ultimate weighing of interests should be left to insolvency practitioners because, due to the highly casuistic nature of bankruptcies, these considerations cannot be made in the abstract.

Pool argues in her postscript that while there may be sufficient scope in theory to consider societal interests,

the balancing of interests by insolvency practitioners does not promote socially responsible liquidation, given the low willingness of some insolvency practitioners to consider societal interests. The responsibility to consider societal interests has only a marginal significance in the current framework of standards, which is fulfilled by some insolvency practitioners and only partially or not at all by others.

Pool believes that we can no longer afford the non-committal attitude of insolvency practitioners when considering societal interests in the settlement of bankruptcies. At the same time, a solution must be found for the fact that insufficient compensation exists for the social performance of duties. As long as efficient use of money and resources is a valid argument for insolvency practitioners to refrain from socially responsible liquidation, it is to be hoped that social interests only play a role in bankruptcies with an estate in which there are some assets to distribute.

The article by Jessie Pool '*Maatschappelijk verantwoord vereffenen: belangenpluralisme bij de maatschappelijke taakuitoefening van de curator*' is available [here](#) (Tvl 2022/20).

The response (in Dutch) from Miranda Van Eekelen-Atema is available [here](#) (Tvl 2022/27).

Jessie Pool's postscript (in Dutch) is available [here](#) (Tvl 2022/28).

- Pool J.M.W. (2022), Maatschappelijk verantwoord vereffenen: belangenpluralisme bij de maatschappelijke taakuitoefening van de curator, *Tijdschrift voor Insolventierecht* 2022(4): 134-140 (Tvl 2022/20).

Wetenschappelijke publicaties | *Scholarly publications*

- Baaij C.J.W. & Castermans A.G. (2022), De metrologie van het burgerlijk recht, *Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht* 2022(3): 77-82 (NTBR 2022/10).
- Baaij C.J.W. & Castermans A.G. (2022), De doelmatigheid van contractuele toezeggingen in de verduurzaming van handelsketens, *Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht* 2022(10): 423-435 (NTBR 2022/48).
- Baas L., Weide J.A. van der & Houben I.S.J. (2022), Toestemming ex artikel 1:88 lid 1 sub c BW voor internationale borgtochten. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (red.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 11-19.
- Baas L., Houben I.S.J. & Weide J.A. van der (2022), Borgtochten in een internationale context: Het toestemmingsvereiste van art. 1:88 lid 1 sub c BW, *Maandblad voor Vermogensrecht* 2022(6): 199-211.
- Boon J.M.G.J. & Nijland J. (2022), Local public entities in distress: a critical analysis of the Dutch approach. In: Coordes L.N., Marique Y. & Vaccari E. (red.) *When Liquidation is NOT an Option: A Global Study on the Treatment of Local Public Entities in Distress*. London: INSOL International. 252-278.
- Boon J.M.G.J., Vriesendorp R.D. & Koster H. (2022), The WHOA: the Breakthrough for a Dutch Business Rescue Culture, *Herstructurering & Recovery Online* 2022(W-008).
- Bracco Gartner M.E.J. (2022), Veranderend karakter van pensioen leidt tot meer zorgplichten voor pensioenfondsen, *Maandblad voor Vermogensrecht* 2022(2): 77-82.
- Breedveld-de Voogd C.G. (2022), De invloed van de onroerendgoedmarkt op het schriftelijkheidsvereiste en de bedenktijd, *Maandblad voor Vermogensrecht* 2022(7/8): 263-268.
- Broekema M.J.R. & Adriaanse J.A.A. (2022), Valuation Ambiguities under the European Directive on Preventive Restructuring Frameworks: Insights from the Netherlands, *The European Business Valuation Magazine* 1(1): 4-10.
- Bruning M.R., Smeets D.J.H. & Bolscher K.G.A. (2022), Child Participation in Dutch Family Law and Child Protection Proceedings. In: Paré M., Bruning M.R., Moreau T. & Siffrein-Blanc C. (red.) *Children's Access to Justice: A Critical Assessment*. Cambridge – Antwerp – Chicago: Intersentia. 25-38.
- Bruning M.R., Smeets D.J.H. & Bolscher K.G.A. (2022), La participation des enfants dans les procédures familiales et de protection de l'enfance aux Pays-Bas. In: Paré M., Bruning M.R., Moreau T. & Siffrein-Blanc C. (red.) *L'accès des enfants à la justice: bilan critique*. Thèmes et commentaires Paris: Dalloz.
- Busch C., Goanta C., Kryla-Cudna K., Leszczynska M. & Mak V. (2022), Should Data Shape Private Law?, *Technology and Regulation* 2022: 81-87.

- Castermans A.G. & Krans H.B. (2022), Rechtsverwerkingsclausules. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (red.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 39-49.
- Daalder E.S. (2022), *Aequum putavit imperator*. Imperial representation and juristic self-fashioning in the Decreta and Imperiales Sententiae of Julius Paulus, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung* 139: 123-191.
- Dijck L.M.F. van & Pieters I.J. (2022), Gehuwd of niet gehuwd, that's the question, *Tijdschrift relatierecht en praktijk* 2022(2): 39-49 (REP 2022/188).
- Es P.C. van (2022), Last en voorwaarde; eender maar toch anders. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (red.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 51-58.
- Es P.C. van (2022), De reikwijdte van het beleggingsverbod van art. 17 lid 3 Wna, *WPNR: Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie* 2022(7363): 193-198.
- Gant J.L.L., Boon J.M.G.J., Ehmke D.C., Ghio E., Langkjaer L., Vaccari E. & Omar P.J. (2022), The EU Preventive Restructuring Framework: in Extra Time?, *Fizetéskeptelenségi Jog (Insolvency Law)* 1(2021/2-3): 1-9.
- Graaf T.J. de & Veldt, G.M. (2022), AI Act and Its Impact on Product Safety, Contracts and Liability, *European Review of Private Law* 30(5): 803-833.
- Graaf T.J. de & Wuisman I.S. (2022), Contractual Liability for the Use of AI under Dutch Law and EU Legislative Proposals. In: Custers B.H.M. & Fosch-Villaronga E. (eds) *Law and Artificial Intelligence: Regulating AI and Applying AI in Legal Practice*. The Hague: T.M.C. Asser Press. 259-277.
- Groot C. de (2022), Twee klimaatzaken (Urgenda/ Staat der Nederlanden en Milieudefensie c.s./ Royal Dutch Shell plc), een vergelijkbare uitkomst, *Onderneming en Financiering* 30(2): 20-28.
- Groot C. de, Koster H. & Oostrum C.H.A. van (2022), Corporate Sustainability Reporting Directive: naar herziening van de Europese duurzaamheidsverslaggeving, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie* 96(3/4): 61-73.
- Haentjens M. (2022), Transatlantic Crossings: The Case of Securities and Derivatives. In: Binder J.H. & Saguato P. (red.) *Financial Market Infrastructures: Law and Regulation*. Oxford EU Financial Regulation Series Oxford: Oxford University Press. 440-462.
- Haentjens M. & Joosen B.P.M. (2022), Netting and Capital Markets Driven Transactions as Credit Risk Mitigation. In: Joosen B.P.M., Lamandini M. & Tröger T.H. (red.) *Capital and Liquidity Requirements for European Banks*. Oxford EU Financial Regulation Series Oxford: Oxford University Press. chapter 11.
- Haentjens M. (2022), Financial Law. In: Herik L.J. van den, Hondius E.H. & Voermans W.J.M. (red.) *Introduction to Dutch Law*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International. chapter 23.

- Hannikainen I.R., Tobia K.P., Almeida G.d.F.C.F. de, Struchiner N., Kneer M., Bystranowski P., Dranseika, V., Strohmaier N., Bensinger S., Dolinina K., Janik B., Lauraitytė E., Laakasuo M., Liefgreen A., Neiders I., Próchnicki M., Rosas A., Sundvall J. & Żuradzki T. (2022), Coordination and expertise foster legal textualism, *Proceedings of the National Academy of Sciences* 119(44): 1-8 (e2206531119).
- Hartendorp R.C., Haricharan S.P.S. & Lubbers T. (2022), Voorportalen voor burgers en kleine ondernemingen: Een rechtsvergelijkende studie naar routes voor oplossingen van rechtsproblemen. Den Haag: Boom Juridisch.
- Hartman-Ohnesorge L.G.L. (2022), De Europese sustainable-finance-regelgeving: beleggersbescherming, efficiëntie en verduurzaming, *Ars Aequi* 71(7/8): 586-595 (AA20220586).
- Hijma J. (2022), Dwalen bij het verdelen van een gemeenschap. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (red.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 69-79.
- Hilpert C., Pool J.M.W., Matsui E., Schiff D., Weinberg Crocco F. & Wolf A. (2022), Looking Ahead: How ESG May Affect Investing, Refinancing and Restructuring, *Norton Journal of Bankruptcy Law and Practice* 31(5): 660-672.
- Houben I.S.J. & Visser D.J.G. (2022), De beëindiging van muziekexploitatieovereenkomsten, *Auteursrecht* 2022(3): 135-149.
- Hu W.Y. & Koster H. (2022), Duurzaam ondernemen: wettelijke energieauditverplichting voor grote vennootschappen, *Ondernemingsrecht* 2022(9): 347-352 (2022/56).
- Huijgen W.G. (2022), Stedelijke erfpacht bezien vanuit de doorkruisingsproblematiek, *WPNR: Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie* 2022(7365): 257-263.
- Huijgen W.G. (2022), De betekenis van Van de Water/ Van Hemme voor het algemeen vermogensrecht. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (red.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 81-90.
- Huijgen W.G. (2022), Stedelijke erfpacht bezien vanuit de doorkruisingsproblematiek. In: Verstappen L.C.A. & Vonck F.J. (red.) *Erfpacht in Amsterdam? Heeft gemeentelijke erfpacht nu echt z'n langste tijd gehad?*. WPNR boekenreeks nr. 14 Den Haag: Sdu. 115-128.
- Keirse A.L.M. & Mak V. (2022), Op de schommel tussen autonomie en repressie: Een privaatrechtelijk perspectief op de repressieve samenleving. In: Barkhuysen T., Bijlsma J., Emmerik M.L. van, Franken A.A., Kampen P.T.C. van, Keirse A.L.M. & Mak V. (Eds.) *De repressieve samenleving: vanuit civiel-, bestuurs- en strafrechtelijk perspectief. Preadviezen*. Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging no. 151 Deventer: Wolters Kluwer. 9-93.

- Kokorin I. (2022), Preemptive Financing Arrangements Within Cross-Border Banking Groups: Between Flexibility and Legal Certainty. In: Böffel L. & Schürger J. (Eds.) *Digitalisation, Sustainability, and the Banking and Capital Markets Union: Thoughts on Current Issues of EU Financial Regulation*. EBI Studies in Banking and Capital Markets Law Cham: Palgrave Macmillan. 377-395.
- Koster H. (2022), Het Voorontwerp van de Wet implementatie richtlijn grensoverschrijdende omzettingen, fusies en splitsingen onderzocht, *Maandblad voor Ondernemingsrecht* 2022(8/9): 217-223.
- Koster H. (2022), Grensoverschrijdende splitsing van EU/EER-kapitaalvennootschappen, *Ondernemingsrecht* 2022(10/11): 390-397 (2022/62).
- Koster H. (2022), Vergelijkbare procedures in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. In: Bulten C.D.J., Nieuwe Weme M.P., Oosterhoff G.P. & Broere P.H.M. (red.) *Handboek Enquêterecht*. Serie vanwege het Van der Heijden Instituut nr. 175 Deventer: Wolters Kluwer. 1351-1364.
- Koster H. (2022), Dienen personenvennootschap[p] en ook onder het bereik van het enquêterecht te vallen?. In: Faure M., Hamers J., Olaerts M. & Verbrugh M. (red.) *Eindeloos getob. Liber Amicorum Kid Schwarz*. Uitgave vanwege het Instituut voor Ondernemingsrecht nr. 125 Deventer: Wolters Kluwer. 123-131.
- Koster H. (2022), Grensoverschrijdend herstructureren door de juridische fusie en splitsing: reikwijdte en beschermingsmaatregelen onderzocht. In: Stichting Landelijk Notarieel Studentencongres (red.) *Grensoverschrijdend herstructureren*. Ars Notariatus nr. 176 Deventer: Wolters Kluwer. 19-31.
- Koster H. (2022), De BV en de geschillenregeling na de Flex-BV wetgeving, *WPNR: Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie* 2022(7390): 777-783.
- Koster H. (2022), Duurzaam vennootschapsrecht: de aanzet voor een besloten vennootschap met maatschappelijk doel (BvM). In: Akkermans B., Hoops B., Sijde E. van der & Verheye B. (red.) *Privaatrecht 2050: De weg naar ecologische duurzaamheid*. Brugge: Die Keure. 77-86.
- Krans H.B. & Ribbers P.L.F. (2022), The European Account Preservation Order in Dutch Practice. In: Deguchi M. (red.) *Effective Enforcement of Creditors' Rights*. Ius gentium: comparative perspectives on law and justice nr. 91 Singapore: Springer. 121-144.
- Lubbers T. (2022), Jacob Coren's Observatio 40: shipowner liability for inculpable ship collision and its limitation in Roman-Dutch law, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 90(3-4): 419-461.
- Lubbers T. (2022), The capture of the Ponte: the development of vicarious liability of shipowners and its limitation in Roman-Dutch law, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 90(1-2): 177-221.
- Mak V. (2022), De 'prosument' in de platformeconomie: Startpunt voor herijking van het privaatrecht, *Nederlands Juristenblad* 97(25): 1978-1984 (NJB 2022/1663).
- McGinley O.J. & Rogge E. (2022), The Competing EU and UK Influence on Corporate Governance in Ireland Following Brexit, *Business Law Review* 43(3): 104-113.

- Michels M. & Ohnesorge L.G.L. (2022), Vervangende zekerheid woningbouw: ver van huis?, *Maandblad voor Vermogensrecht* 2022(3): 112-120.
- Oostrum C.H.A. van (2022), Een feitelijk voorrangsvraagstuk: over verrekening en het geconsolideerd berekenen van de draagplicht, *Maandblad voor Vermogensrecht* 2022(2): 70-76.
- Oostrum C.H.A. van (2022), In vergelijking gewogen: de CSDD en tweede generatie bindende ketenregelgeving, *Onderneming en Financiering* 2022(2): 29-48.
- Oostrum C.H.A. van (2022), Transparantie en het belang van context voor het sturen op duurzame uitkomsten. In: Akkermans B. e.a. (red.) *Privaatrecht 2050. De weg naar ecologische duurzaamheid*. Brugge: die Keure.
- Pannebakker E.S., Pluut H., Voskamp S. & Zanger W.S. de (2022), Empirical legal studies in the law school curriculum in the Netherlands: what is the state of the art and where do we go from here?, *The Law Teacher* : 1-20.
- Pannebakker E.S. & Waaijer H. (2022), Notaris en de prejudiciële vraag. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (red.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 161-170.
- Paré M., Bruning M.R., Moreau T. & Siffrein-Blanc C. (2022), *Children's Access to Justice: A Critical Assessment*. Cambridge – Antwerp – Chicago: Intersentia.
- Peletier M.E.M.G. (2022), Intensiteit van toetsing door de civiele kamer van de Hoge Raad. In: Schutgens R.J.B., Schlössels R.J.N., Krommendijk J., Peters J.A.F., Bulten C.D.J., Terlouw A.B. & Werf E.G.A. van der (red.) *Toetsingsintensiteit. Een vergelijkende studie naar het variëren van de toetsingsintensiteit door de rechter*. Deventer: Wolters Kluwer. 329-353.
- Peletier M.E.M.G. (2022), Testeervrijheid en gelijkheid in het postindustriële tijdperk. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (red.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 171-178.
- Plas H. (2022), Wezenlijke wijziging en private aanbestedingen. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (Eds.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 179-188.
- Plas C.G. van der (2022), Informatievergaring door buitenlandse curatoren in Nederland – heden en toekomst, *Nederlands Internationaal Privaatrecht* 2022(2): 288-302 (NIPR 2022-331).
- Ploum M.J.R. (2022), Matiging van verbeurde dwangsommen: Artikel 611d Rv: een onmogelijk artikel?, *Tijdschrift voor de Procespraktijk* 2022(3): 82-88.
- Pluut H., Curşeu P.L. & Fodor O.C. (2022), Development and Validation of a Short Measure of Emotional, Physical, and Behavioral Markers of Eustress and Distress (MEDS), *Healthcare* 10(2): 1-15 (339).

- Pool J.M.W. (2022), Maatschappelijk verantwoord vereffenen: belangenpluralisme bij de maatschappelijke taakuitoefening van de curator, *Tijdschrift voor Insolventierecht* 2022(4): 134-140 (Tvl 2022/20).
- Rank W.A.K. & Silverentand L.J. (2022), Betaalinstellingen en de (on)wenselijkheid van een wettelijke kwaliteitsrekening. In: Bierens B. & Beekhoven van den Boezem F.E.J. (red.) *Geld in beweging: actualiteiten geld en betalingsverkeer*. Serie Onderneming en Recht nr. 131 Deventer: Wolters Kluwer. 127-145.
- Rank W.A.K. (2022), Financiële ondernemingen: betaaldienstverleners. In: Haentjens M., Raas R.P. & Rank W.A.K. (red.) *Compendium Financieel Recht*. Compendia Den Haag: Sdu. 219-252.
- Van der Rest J.I., Sears A.M., Kuokkanen H. & Heidary K. (2022), Algorithmic Pricing in Hospitality and Tourism: Call for Research on Ethics, Consumer Backlash and CSR, *Journal of Hospitality and Tourism Insights* 5(4): 1-12.
- Reynders J.L.N. (2022), Dwaling in het aanbestedingsrecht. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (red.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 189-197.
- Rijsbergen M.P.M. van & Rogge E. (2022), Changes to the European financial supervisory agencies' soft law powers: legitimacy problems solved or new puzzles created?, *European Journal of Legal Studies* 14(1): 219-254.
- Rijsenbilt J.A., Lycklama à Nijeholt M.P., Strohmaier N. & Koster H. (2022), Corporate governance: gedrag en cultuur als determinant voor ketenverantwoordelijkheid: Waarom wet- en regelgeving niet toereikend is, *Onderneming en Financiering* 30(3): 41-52.
- Rogge E. (2022), Sustainable finance meets financial innovation: from green investments to ESG derivatives, *Journal of International Banking Law and Regulation* 37(3): 103-110.
- Rogge E. & Ohnesorge L.G.L. (2022), The Role of ESG Rating Agencies and Market Efficiency in Europe's Climate Policy, *Hastings Environmental Law Journal* 28(2): 113-147.
- Sikkema T.H. (2022), Fundamentele totstandkomingsvereisten en nulliteiten bij de contractuele verdeling van een gemeenschap, *Fiscaal tijdschrift vermogen* 2022(4): 7-11 (FTV 2022/11).
- Silven A.V., Peet P.G. van, Boers S.N., Tabak M., Groot A. de, Hendriks D., Os H.J.A. van, Bonten T.N., Atsma D.E., Graaf T.J. de, Sombroek-van Doorm M.P., Chavannes N.H. & Villalobos-Quesada M.J. (2022), Clarifying responsibility: professional digital health in the doctor-patient relationship, recommendations for physicians based on a multi-stakeholder dialogue in the Netherlands, *BMC Health Services Research* 22: 1-10 (129).
- Snijders H.J. (2022), Rechtseenheid, familievermogensrecht en bouw- en aanbestedingsrecht. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (Eds.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 199-207.

- Staalduinen J.H. van (2022), Medische aansprakelijkheid en AI: Welke wegen leiden naar Rome? Overzicht, analyse en vraagstukken, *Nederlands Juristenblad* 32(32): 2573-2580 (NJB 2022/2239).
- Streefkerk J., Voskamp S. & Jansen A.M.L. (2022), Uniformering van voorprocedures bij toelating, schorsing en verwijdering in het funderend onderwijs: Eindrapportage (. Instituut voor Privaatrecht, Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden), Uitgave van het Expertisecentrum Onderwijsgechillen nr. 18. Utrecht: Expertisecentrum Onderwijsgechillen.
- Tegelaar J.T. (2022), The EU Courts as Juges de Droit National in the Single Supervisory Mechanism?. In: Crijns J.H., Haentjens M. & Haentjens R.C.P. (red.) *The Enforcement of EU Financial Law*. Hart Studies in Commercial and Financial Law Oxford: Hart Publishing. 119-136.
- Trouborst A.J., Vrendenburg C.J.S. & Visser D.J.G. (2022), Maak er geen geheim van: Over geheimhoudingsbepalingen in televisieproductiecontracten en het melden van misstanden, *Nederlands Juristenblad* 97(34): 2806-2810 (NJB 2022/2373).
- Trouborst A.J., Vrendenburg C.J.S. & Visser D.J.G. (2022), Nep echt onder het naburig recht, *Nederlands Juristenblad* 97(2): 101-110 (NJB 2022/93).
- Veldt G.M. (2022), Het productbegrip bij productaansprakelijkheid aan de hand van drie arresten, *Tijdschrift voor vergoeding Personenschade* 2022(1): 27-34.
- Veldt G.M. & Graaf T.J. de (2022), De ontvangst van nieuwigheden bij het gebruik van ongeschikte hulpzaken. In: Castermans A.G., IJsebrands M., Krans H.B. & Rijen M. van (red.) *Parels aan de kroon. Het bouw- en aanbestedingsrecht en het familievermogensrecht op de bogen van het 30-jarige BW*. Deventer: Wolters Kluwer. 219-227.
- Verdoes T.L.M., Lycklama à Nijeholt M.P. & Koster H. (2022), De SOX in control-regeling in de Verenigde Staten: een analyse, *Onderneming en Financiering* 30(1): 6-21.
- Verdoes T.L.M., Lycklama à Nijeholt M.P. & Koster H. (2022), Could the USA's SOX In-control Regime Serve as an Example for EU Member States?, *European Company Law* 19(3): 73-81.
- Visser D.J.G. & Vrendenburg C.J.S. (2022), Het ex parte bevel. In: Cohen Jehoram T., Groot E.F., Maas W.J.G. & Vrendenburg C.J.S. (red.) *IE-procesrecht. Constant in beweging*. Amsterdam: deLex.
- Vrendenburg C.J.S. (2022), Duurzamer vorderen en veroordelen in IE-zaken, *Intellectuele Eigendom en Reclamerecht* 2022(5): 275-284 (IER 2022/33).
- Vrendenburg C.J.S. (2022), Proceskostenveroordeling in IE-zaken in Nederland, België en Duitsland: één richtlijnbevel, drie visies, *Berichten Industriële Eigendom* 2022(6): 278-285.
- Weijers H.J. (2022), De koop van een woning door een particulier: digitaal of toch maar op papier?, *Maandblad voor Vermogensrecht* 2022(10): 349-362.

- Wismans A., Zwan P.W. van der, Wennberg K., Franken I., Mukerjee J., Baptista R., Marín J.B., Burke A., Dejardin M., Janssen F., Letina S., Millán J.M., Santarelli E., Torrès O. & Thurik R. (2022), Face mask use during the COVID-19 pandemic: how risk perception, experience with COVID-19, and attitude towards government interact with country-wide policy stringency, *BMC Public Health* 22: 1-14 (1622).
- Wuisman I.S. (2022), De cyberjurisdictie van Facebook/Meta Platforms, Inc: Van dominantie naar verantwoordelijke beleids- en (algoritmische) besluitvorming binnen een grote platformonderneming, *Ondernemingsrecht* 2022(10): 51-63.

|

Advisering, Subsidies, Commissiewerk | *Consultancy, Grants, Committee Work*

NWA-subsidie voor Gezondheidsrecht als onderdeel NWA Cure4life

Mirjam Sombroek, Aart Hendriks en Martine de Vries (LUMC) gaan de ethische en juridische aspecten van genterapie in kaart brengen. Het doel is om meer grip te krijgen op hoe onze maatschappij het beste kan omgaan met deze therapieën. Denk aan richtlijnen over het reguleren, vergoeden en toegankelijk maken van deze therapieën voor patiënten.

De drie onderzoekers zijn erg blij met de subsidie. 'Door interdisciplinair samen te werken tussen de rechtenfaculteit en het LUMC kunnen wij een grote bijdrage bieden aan dit belangrijke onderzoeksthema. Het zal hier zeker niet bij blijven. Dit een erg mooi voorbeeld van wat onze universiteit in haar strategisch plan heeft opgeschreven: meer samenwerking tussen de faculteiten!'

Het gehele consortium CURE4LIFE, dat onder leiding staat van het LUMC, kreeg 5,5 miljoen euro om genterapieën vaker naar de patiënt te brengen. Dit soort therapieën stranden nog veel te vaak voordat ze de kliniek bereiken. Juist dat wil het consortium in de toekomst voorkomen

onder andere door maatschappelijke en juridisch-ethische vragen over genterapie vroegtijdig te beantwoorden.

De subsidie is afkomstig van de Nationale Wetenschapsagenda (NWA). De LUMC-Rechtsgeleerdheid-samenwerking was een van de vijf interdisciplinaire consortia die bij de NWA in de prijzen vielen. Voor meer informatie over de andere consortia klik [hier](#).

In 2022 werd er extra onderzoekversterking gerealiseerd met een promotieplaats op dit belangrijke juridisch-ethische thema.

Input Leidse wetenschappers overgenomen in aanpassingsvoorstellen Nederlandse Corporate Governance Code

De Monitoring Commissie Corporate Governance Code heeft een consultatiedocument gepubliceerd met voorstellen voor actualisatie van de Nederlandse Corporate Governance Code. In de aanpassingsvoorstellen is input van Leidse wetenschappers overgenomen.

Het gaat hierbij om de interne auditfunctie, de auditcommissie, fraudebestrijding en gedrag en cultuur. De consultatieperiode duurde tot en met 17 april 2022.

Volgens de Commissie er behoefte aan actualisatie van de Code op gebieden als lange-termijn-waarde-creatie, diversiteit en de rol van aandeelhouders. De Commissie

doet ook enkele voorstellen voor actualisatie van gewijzigde wet- en regelgeving, zoals de invoering van de wettelijke bedenktijd en de nieuwe regels op het gebied van het bezoldigingsbeleid. Hierbij vermijdt de Commissie zoveel mogelijk overlap of strijdigheid met bestaande wet- en regelgeving en moet de Code vooral aanvullend zijn.

De Commissie heeft op verzoek van de Minister van Financiën beoordeeld of en in hoeverre de aanbevelingen in het onderzoeksrapport ‘Versterking Verantwoordingsketen’ van de Universiteit Leiden kunnen worden meegenomen in de actualisering en nadere duiding van de Code.

Het onderzoeksrapport ‘Versterking Verantwoordingsketen’, een wetenschappelijk onderzoek naar de versterking van de verantwoordelijkheid van gecontroleerde entiteiten zelf rondom de accountantscontrole en de jaarverslaggeving, is op 9 juli 2021 door de minister van Financiën aangeboden aan de Tweede Kamer. Dit rapport is in opdracht van het ministerie van Financiën opgesteld door de Afdeling Ondernemingsrecht van de Universiteit Leiden. Aan het rapport hebben meegewerkt: [Harold Koster](#) (onderzoeksleider), [Cees de Groot](#), [Tim Verdoes](#), [Maaike Lycklama à Nijeholt](#), [Jelle Nijland](#), [Alette Jansen](#), [Niek Strohmaier](#) en [Antoinette Rijsenbilt](#).

De Commissie heeft deze ‘Leidse’ aanbevelingen geanalyseerd en onderstaande voorstellen tot actualisering van de Code worden als gevolg daarvan voorgesteld in het consultatiedocument:

- i. In best practice bepaling 1.3.2 wordt toegevoegd dat het functioneren van de interne audit functie ten minste iedere vijf jaar wordt beoordeeld door een onafhankelijke derde.
- ii. In de toelichting bij best practice bepaling 1.3.5 is tot uitdrukking gebracht dat de interne audit functie bij voorkeur rapporteert aan de CEO.
- iii. In best practice bepaling 1.3.5 wordt opgenomen dat de interne audit functie de onderzoeksresultaten rapporteert aan het bestuur en aan de auditcommissie (in plaats van alleen de kern aan de auditcommissie en de volledige resultaten aan het bestuur).
- iv. In best practice bepaling 1.3.3 wordt opgenomen dat het werkplan van de interne audit functie wordt opgesteld in overleg met bestuur, de auditcommissie en de externe accountant.
- v. Bij evaluaties van bestuur en raad van commissarissen behoort nadrukkelijker aandacht te worden besteed aan gedrag en cultuur (aanpassing van best practice bepalingen 2.2.6 en 2.2.7).
- vi. Toegevoegd wordt dat de interne audit functie signalen van (vermoedens van) materiële misstanden meldt

aan de voorzitter van de auditcommissie (nieuwe best practice bepaling 2.6.4).

NWO subsidie voor onderzoek naar de juridische en ethische kant van regeneratieve geneeskunde

Samenwerking loont. In 2022 kende de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) voor een gezamenlijk project van het LUMC en de faculteit Rechtsgeleerdheid een subsidie van €142.500 toe. Met deze subsidie kan het onderzoek naar de juridische en ethische kaders van regeneratieve geneeskunde in Leiden vooruit.

Martine de Vries, hoogleraar Normatieve aspecten van de geneeskunde, benadrukt het belang van regeneratieve geneeskunde. Lichaamsmateriaal, zoals stamcellen, kan worden ingezet om beschadigd weefsel te herstellen. ‘Door uit stamcellen cellijnen te kweken ontstaan ongekende mogelijkheden’, legt zij uit. ‘Je kunt buiten het lichaam een mini-orgaan maken en daarop bijvoorbeeld medicijnen testen. Dat onderzoek kan dan zonder proefdieren en proefpersonen plaatsvinden.’

De juridische en ethische kant van regeneratieve geneeskunde houdt De Vries bezig. Zo is het de vraag welke rechten donoren hebben als zij bloed, huidbiopt of urine voor onderzoek afstaan. Of hoe wetenschappers omgaan met toevallige uitkomsten van genetisch onderzoek, als bijvoorbeeld blijkt dat een donor drager is van een bepaalde ziekte?

Mirjam Sombroek-van Doorm, toen universitair hoofddocent Gezondheidsrecht van de faculteit Rechtsgeleerdheid, zegt te smullen van de juridische en ethische vragen die regeneratieve geneeskunde kan oproepen, zoals over het gebruik van stamcellen. ‘Wat mag er, mede met het oog op de privacy van patiënten en donoren?’, vraagt zij zich af. ‘Niet alleen het Nederlandse recht speelt daarin een rol, maar ook het Europese. En denk eens aan meer filosofische vragen die opkomen bij regeneratieve geneeskunde, bijvoorbeeld over de maakbaarheid van de mens. Verder zijn er ook ‘eigendoms’-vragen: van wie is straks dat nieuwe orgaan en wat zijn dan de rechten van nabestaanden van donoren? Kunnen zij de eerder gegeven toestemming intrekken? Hebben zij het recht om alle ‘materiaal’ te laten vernietigen?’

Het beginsel van ‘informed consent’ verlangt van onderzoekers dat zij patiënten of donoren vooraf goed informeren over wat hen te wachten staat. Pas als zij uitgebreid en op een begrijpelijke manier zijn voorgelicht, kunnen zij toestemming geven voor medewerking. In juridische termen is die dan rechtsgeldig.

De Vries – kinderarts en tevens ethicus – hanteert liever de term ‘moreel juist’. Als lid van de vakgroep ethiek en recht van het LUMC heeft zij oog voor zowel medische als ethische en juridische standpunten. Net als Sombroek benadrukt De Vries de voordelen van interdisciplinaire samenwerking. ‘Het LUMC beschikte al wel over een vakgroep ethiek en recht, maar onze juristen zijn vooral gespecialiseerd in gezondheidsrecht in engere zin. De rechtenfaculteit kan vanuit allerlei hoeken nog breder tegen onderwerpen aankijken, bijvoorbeeld vanuit het patentrecht.’

Sombroek wijst erop dat het bij regeneratieve geneeskunde niet alleen over stamcellen gaat, maar vooral ook om mensen 'die waarschijnlijk ook iets van ons onderzoek vinden.' Door nu al met de collega's van het LUMC en andere wetenschappelijke disciplines de handen ineen te slaan, hopen zij oponthoud te voorkomen. Sombroek: 'In de hedendaagse samenleving zie je duidelijk dat mensen betrokken willen worden, willen meedenken en ook willen meebeslissen. Als de regeneratieve geneeskunde de doorbraak is die het denkt te zijn, moet je alle betrokkenen recht doen.'

Dat afdelingen van Universiteit Leiden op het terrein van recht en gezondheid de krachten bundelen, past volgens Sombroek in een traditie. Zo lanceerde bijzonder hoogleraar Gezondheidsrecht Jaap Rang al in 1973 ideeën over het wettelijk regelen van patiëntenrechten. Drie jaar geleden stimuleerde de universiteit de interdisciplinaire samenwerking op regeneratieve geneeskunde met extra geld voor samenwerking met het Leiden Academic Center for Drug Research van de Faculteit Wis- en Natuurkunde. 'Het LUMC zocht naar partners uit andere disciplines', zegt Sombroek. 'Dat sloot prachtig aan op de wens van de rechtenfaculteit om nog meer werk te maken van het gezondheidsrecht. Dokters en juristen hebben zich daarna steeds meer verdiept in elkaars werkwijzen. Om elkaar beter te begrijpen is Leiden zo'n fantastische plaats. Ik fiets in vijf minuten van mijn rechtenfaculteit naar het LUMC.'

Leids Universitair Fonds projectsubsidie voor Ekaterina Pannebakker

In 2022 ontving Ekaterina Pannebakker een projectsubsidie van het Leids Universitair Fonds, Fonds mr. S.J. Visser om onderzoek te verrichten naar *locus sine lege* in het conflictenrecht. Privaatrechtelijke rechtsverhoudingen hebben regelmatig een internationaal karakter. Het conflictenrecht wijst dan naar het recht van het land dat op deze rechtsverhouding van toepassing is. Het conflictenrecht gaat ervan uit dat een rechtsverhouding plaatsvindt in een land. Een rechtsverhouding kan echter ook plaatsvinden op een territorium waarin geen rechtsstelsel geldt. Er is dan sprake van een *locus sine lege*. Voorbeelden van dergelijke rechtsverhouding zijn: een ongeval op een windmolen in de Noordzee buiten territoriale wateren of een geschil over de vraag wie eigenaar van deze windmolen is. Indien het conflictenrecht naar een *locus sine lege* verwijst, voorziet het huidige wettelijk kader niet in een oplossing. Met de subsidie van het Leids Universitair Fonds, Fonds mr. S.J. Visser worden mogelijke oplossingen in kaart gebracht aan de hand van de theorie van het conflictenrecht en rechtspraak. De behoefte hieraan dient zich aan in de context van de maatschappelijke vragen die klimaatverandering en energietransitie met zich meebrengen. Booreilanden, windmolens en andere installaties waarbij duurzame energie wordt gegenereerd, worden immers vaak in een *locus sine lege* geplaatst. Daarnaast zijn private partijen steeds vaker betrokken bij de exploitatie van deze territoria.

Kamerbrief naar aanleiding van het onderzoek van Vanessa Mak en Gerrit-Jan Zwenne

In een [kamerbrief van 18 november 2022](#) informeerde minister Adriaansens (EZK) de Tweede Kamer over de resultaten van het onderzoek over betalen met persoonsgegevens en consumentenbescherming. Dit onderzoek was uitgevoerd door [Vanessa Mak](#) en [Gerrit-Jan Zwenne](#). De onderzoeksopdracht luidde: “Verken en benoem de juridische en praktische aspecten die zijn verbonden aan het treffen van aanvullende maatregelen voor consumenten die hun persoonsgegevens verstrekken of zich ertoe verbinden deze te verstrekken aan de handelaar die daarvoor digitale inhoud of een digitale dienst levert of zich ertoe verbindt deze te leveren.” Voor meer informatie over de kamerbrief en het onderzoek klik [hier](#).

Personeel | Staff

Op onze website www.coherentprivaatrecht.nl vindt u de meest recente lijst van onze medewerkers en (buiten)promovendi. In 2022 kwamen de volgende medewerkers in dienst om ons onderzoek te versterken:

- [Inge Gerrits](#) trad aan als onderwijs- en onderzoeksmedewerker bij de afdeling Jeugdrecht.
- [Eva Huls](#) trad aan als buitenpromovendus bij de afdeling Jeugdrecht.
- [Floor Veldhuis](#) trad aan als promovendus bij de afdeling Civiel recht.
- [Marike Lenglet](#) trad aan als onderzoeker bij de afdeling Jeugdrecht.
- [Laura Bakola](#) trad aan als promovendus bij de afdeling Civiel recht.
- [Marije Ploum](#) trad aan als promovendus bij de afdeling Civiel recht.
- [Toghrul Gulu Zada](#) trad aan als buitenpromovendus bij de afdeling Ondernemingsrecht.
- [Ting Hu](#) trad aan als contractpromovendus bij de afdeling Ondernemingsrecht.
- [Marleen Waaijer-Linders](#) trad aan als buitenpromovendus bij de afdeling Notarieel recht.
- [Genevieve Noordeloos](#) trad aan als onderwijs- en onderzoeksmedewerker bij de afdeling Civiel recht.
- [Rehana Dole](#) trad aan als onderwijs- en onderzoeksmedewerker bij de afdeling Jeugdrecht.
- [Brechtje Paijmans](#) trad aan als bijzonder hoogleraar bij de afdeling Jeugdrecht.
- [Richard Trouborst](#) trad aan als buitenpromovendus bij de afdeling Ondernemingsrecht.
- [Anne Verboom](#) trad aan als promovendus bij de afdeling Ondernemingsrecht.

Universiteit
Leiden
Rechtsgeleerdheid